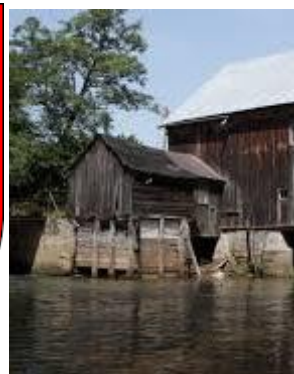
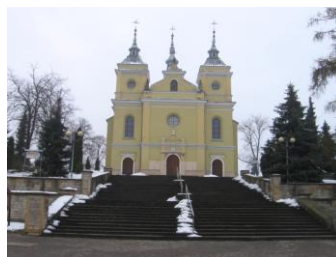

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

ZAŁĄCZNIK DO UCHWAŁY RADY GMINY PRZYTOK NR.....

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

OPRACOWAŁ:

UZGODNIONO:

Przytyk 2018

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Spis treści

1.Wstęp.....	4
2.Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	7
3.Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	8
4.Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	19
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	19
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.....	19
4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.....	19
4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.	20
4.1.4. Strategia rozwoju kapitału społecznego do 2020 r.....	21
4.2.Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	22
4.2.1. Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020 r.	22
4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020	26
4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego	28
4.2.4.Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015	29
4.2.5. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2020 r.	32
4.2.6. Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2016-2019.....	33
4.2.7. Lokalna Strategia Rozwoju LGD „Razem dla Radomki” na lata 2016-2023	34
5.Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.....	36
5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	36
5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przytyk	36
5.1.2.Miejsowy Plan zagospodarowania Przestrzennego Gminy obrębów geodezyjnych Przytyk, Podgajek Wschodni i Podgajek Zachodni.....	41
5.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Przytyk na lata 2016-2023.....	42

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy Przytyk...	44
5.2.1. Charakterystyka Gminy Przytyk	44
5.2.2. Rys historyczny Gminy Przytyk	48
5.3. Krajobraz kulturowy Gminy Przytyk.....	53
5.4. Zabytki objęte ochroną prawną	58
5.5. Zabytki nieruchome	60
5.6. Obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne	71
5.7. Zabytki ruchome	72
5.8. Zabytki archeologiczne	76
5.9. Zabytki w zbiorach muzealnych	79
5.10. Dziedzictwo niematerialne.....	80
5.11. Miejsca Pamięci Narodowej	81
5.12. Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Przytyk	83
6. Stan zachowania i zagospodarowania zabytków oraz rodzaje zagrożeń	85
7. Realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016	86
8. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Przytyk. Analiza szans i zagrożeń.....	87
9. Założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021	89
10. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami	92
11. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	94
12. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami	94
Podstawowa bibliografia.....	99
Załącznik nr 1 Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Przytyk	101
Załącznik nr 2 Stanowiska archeologiczne zlokalizowane w obrębie Gminy Przytyk	105

1.WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe to istotny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców.

W działaniach samorządów lokalnych, podobnie jak w polityce państwa, istotne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U.2017 r., poz. 2187) nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy). Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar gminy i często przesądza o jej atrakcyjności.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program może być wykorzystywany przez inne jednostki samorządu terytorialnego, środowiska badawcze i naukowe, szkoły podstawowe, przedszkola publiczne

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

i niepubliczne z terenu gminy, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym.

Opracowanie i uchwalenie gminnego programu opieki nad zabytkami nie powinno być traktowane jedynie jako realizacja przez gminę zadania ustawowego. Programy mają bowiem służyć rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Inne ważne cele gminnego programu opieki nad zabytkami wskazane przez ustawodawcę (np. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe czy tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami) sprawiają, że program ten może pełnić ważną rolę społeczną, a jego konsekwentna realizacja stać się istotnym czynnikiem rozwoju gminy.

Program opieki nad zabytkami powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania powinny być skierowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Jednocześnie mogą przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności regionów, podniesienia konkurencyjności oferowanych produktów turystycznych, a także szerszego od dotychczasowego wykorzystania potencjału związanego z zachowanym dziedzictwem kulturowym.

Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, może też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną, zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej, minimalizując niektóre negatywne skutki globalizacji.

Współpraca środowisk samorządowych i konserwatorskich przy realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinna przynieść wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, poprawa stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy.

Gminny program opieki nad zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu. (wstęp opracował Narodowy Instytut Dziedzictwa)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2017-2020 zawiera aktualizację zapisów w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2013-2016.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakładają na gminę przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U z .2017, poz. 2187, z późn. zm.). Zgodnie z art. 87 ust. 1 w/w ustawy wójt/burmistrz/prezydent miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten podlega uchwaleniu przez radę gminy po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Po zatwierdzeniu dokument ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu burmistrz sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

GŁÓWNE CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLA ART. 87 UST. 2 W/W USTAWY, TJ.:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju.
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych, edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych oraz opieka nad zabytkami.
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.

Deklarację ochrony dziedzictwa narodowego oraz stworzenie warunków upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego zawiera Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.):

Art. 5: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

Art. 6 ust. 1: „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

Rzeczpospolita Polska przyjęła w drodze ratyfikacji akty prawne o znaczeniu międzynarodowym określające zasady i sposób dbałości o zachowane materialne dziedzictwo kulturowe. Dokumenty te są większością deklaracjami bądź konwencjami. Najważniejsze z nich to:

- Karta Ateńska, czyli postanowienia konferencji w Atenach sporządzona 30 października 1931 r.
- Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego przyjęta w Hadze 14 maja 1954 r.
- Karta Wenecka, czyli Międzynarodowa Karta Konserwacji i Restauracji Miejsc Zabytkowych sporządzona w Wenecji w 1964 r.

Definiuje pojęcia: restauracji i konserwacji wskazując ich granice, warunki oraz zasady realizacji;

- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego przyjęta w Paryżu 16 listopada 1972 r.

Wprowadziła pojęcie „dziedzictwa kulturowego” obejmującego:

- zabytki, pod którymi rozumie się dzieła architektury, monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, grotty

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

- zespoły i miejsca zabytkowe - budowle oddzielne lub łączne, które ze względu na swoją architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;

- miejsca zabytkowe - dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również sfery, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Instrumentem służącym do realizacji celów Konwencji jest Lista Dziedzictwa Światowego.

- Międzynarodowa Karta Ochrony Ogrodów IFLA-ICOMOS sporządzona 21 maja 1981 r.
- Międzynarodowa Karta Ochrony Miast historycznych ICOMOS sporządzona w październiku 1987 r.
- Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie 3 października 1985 r.
- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona), sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. - (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz.564) dotycząca dziedzictwa archeologicznego. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania przestrzennego.

Definiuje ona niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturową, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Zawiera trzy listy:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony;
- Listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- Rejestr programów, projektów i działań mających na celu ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego („Rejestr Najlepszych Praktyk”).

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2017 r. poz. 1875, z późn. zm.) art. 7 ust. 1 pkt 9 Gmina realizuje zadania własne mające na celu zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, obejmujących m.in. sprawy kultury w tym, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Głównym aktem prawnym regulującym przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami jest Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (tekst jednolity: Dz. U. 2017, poz. 2187, z późn. zm.) Zgodnie z art. 3 pkt 1 zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

OCHRONA ZABYTKÓW polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu (art. 4):

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

OPIEKA NAD ZABYTKIEM sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków (art. 5):

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury.

OCHRONIE I OPIECE, BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA PODLEGAJĄ (art. 6, ust. 1):

zabytki nieruchome będące, w szczególności (art. 6 ust. 1pkt 1):

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami, i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

zabytki ruchome będące, w szczególności (art. 6, ust. 1, pkt 2):

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art.5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (Dz. U z 2012 r. poz.642 i 908 oraz z 2013 r. poz. 829),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

zabytki archeologiczne będące, w szczególności (art. 6, ust. 1, pkt 2):

- pozostałościami terenowymi pradziejowego historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2).

FORMAMI OCHRONY ZABYTKÓW SĄ (art. 7):

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- (1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz. U. z 2016r. poz.1330 wszedł w życie 25 listopada 2016r) wprowadziła utworzenie i prowadzenie przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego **Listy Skarbów Dziedzictwa**. Wpis na Listę będzie nową formą ochrony zabytków. Cechą szczególną Listy, poza podmiotem ją prowadzącym, będzie to, że znajdują się na niej zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Wpis zabytku ruchomego na Listę będzie się odbywać na drodze decyzji wydawanej przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego z urzędu lub na wniosek właściciela zabytku. Z wpisem zabytku na Listę będą wiązać się określone obowiązki spoczywające na jego właścicielu. Będzie on zobowiązany m.in. powiadomić ministra w przypadku np. uszkodzenia, kradzieży, zmiany miejsca przechowywania zabytku. Minister będzie miał zaś uprawnienie do badania takiego zabytku w miejscu, w którym się on znajduje.

Sam zabytek powinien być odpowiednio zabezpieczony przed kradzieżą, pożarem i innymi zagrożeniami, a w czasie transportu powinien podlegać stałej ochronie fizycznej. Szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku zostaną określone w rozporządzeniu. W przypadku zabytków wpisanych na Listę została wyłączona możliwość wydania wielokrotnego pozwolenia na czasowy wywóz zabytku za granicę.

Osoba dysponująca zabytkiem wpisanym na Listę będzie mogła ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich lub restauratorskich. Ponadto w przypadku takich zabytków pojawi się możliwość ubiegania się o dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, w którym zabytek ma być przechowywany. Dodatkowym uprawnieniem właściciela lub posiadacza zabytku będzie możliwość wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury.

Ten akt prawny został ogłoszony w Dzienniku Ustaw w dniu 24.08.2016 r., wszedł w życie 25 listopada 2016 r.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na gminę szereg praw i obowiązków w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, są to m.in.:

- prawo utworzenia przez Radę Gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16).

- uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz strategii rozwoju gminy (art.18).
- obowiązek prowadzenia przez wójta miasta gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art.22 ust.4).
- sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny wykonywane w ramach zadań własnych (art.71).
- prawo ubiegania się przez gminę dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane wykonywane przy zabytku będącym własnością tej jednostki (art. 73).
- prawo udzielania przez radę gminy, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art.81).
- sporządzanie przez wójta i przyjmowanie przez radę gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami, z którego co dwa lata wójt przedstawia sprawozdanie radzie gminy (art.87).

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w szeregu obowiązujących ustaw, w tym w:

- Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2016 r. poz. 2147, 2260 z późn. zm.) art. 29, ust. 2, Jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie. Art.68, ust. 3 Właściwy organ może udzielić bonifikaty od ceny ustalonej zgodnie z art. 67 ust. 3, na podstawie odpowiednio zarządzenia wojewody albo uchwały rady lub sejmiku, jeżeli nieruchomość jest sprzedawana: Ustalona, zgodnie z art. 67, cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50 %. Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę;

- Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) art. 53, ust. 4, pkt 2: Decyzje, o których mowa w art. 51 ust. 1, wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków –w odniesieniu do obszarów obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2014 r., poz. 1446, z późn. zm.)
- Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2017 r., poz. 1332) Art. 39:

1/ Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2/ Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.

3/ W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

4/ Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Nie zajęcie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych;

- Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2017 r. poz. 862) Państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.
- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (j.t. Dz. U. z 2016 r. poz. 1817) prowadzenie zadań z zakresu ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego oraz podtrzymywania tradycji narodowej i rozwoju świadomości kulturowej jest działalnością pożytku publicznego.
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2017, poz. 1023)

Ustawa ta stanowi pierwszy akt prawny poświęcony w całości ważnemu zagadnieniu rewitalizacji. Ustawa wprowadza nowe rozwiązania, które mają uporządkować proces rewitalizacji, zdefiniować najważniejsze pojęcia i zagadnienia, a także wprowadzić jednolitą ścieżkę proceduralną dla tworzenia gminnych programów rewitalizacji. [Ustawa o rewitalizacji](#) stworzyła ramy prawne dla rewitalizacji w Polsce. Zawarte w niej regulacje mają zachęcać coraz więcej samorządów do prowadzenia tego procesu. Jej zapisy uporządkowały pojmowanie rewitalizacji. Powinna być ona dobrze zaplanowana i uwzględniać sferę społeczną, gospodarczą i przestrzenną. Rewitalizacja nie jest jedynie remontem, modernizacją czy odbudową, ale kompleksowym, wielowymiarowym procesem, którego głównym celem jest trwałe podniesienie jakości życia na obszarze zdegradowanym. Musi więc zawierać dopasowane do danego miejsca działania aktywizacyjne, edukacyjne, kulturalne, integrujące lokalną społeczność.

- Ustawie z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U.2015, poz. 774, z późn. zm.)

W myśl art. 4 „ustawy krajobrazowej” do ustawy o podatkach i opłatach lokalnych została dodana kolejna opłata, a mianowicie opłata reklamowa. Na podstawie znowelizowanych przepisów rada gminy będzie mogła wprowadzić opłatę reklamową od umieszczonych tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych. Opłata ta będzie pobierana, jeżeli na nieruchomościach lub obiektach budowlanych znajdują się tablice reklamowe lub urządzenia reklamowe, niezależnie od tego czy na tablicy reklamowej lub urządzeniu reklamowym eksponowana jest reklama.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i w bibliotekach regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2017 r. poz. 972)
- Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642)

Zasady ochrony materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- Ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. z 2015 r. poz. 1446 z późn. zm.)

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się również w rozporządzeniach:

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 16 sierpnia 2017r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków Dz.U.2017.1674.
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014, poz. 110),
- **Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 22 czerwca 2017 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2017 poz. 1265),**
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. 2004 r. Nr 124, poz. 1304),

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 r. Nr 212, poz. 2153),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113 poz. 661),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U.2011r., Nr 89,poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. z 2011 r. nr 89, poz. 510),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. z 2015r. Poz. 979),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 r. Nr 30,poz. 259),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. 2004 nr 124 poz. 1302).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 r., poz. 1275).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

4.1. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI.

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017.

Rada Ministrów w dniu 24.06.2014 r. podjęła uchwałę Nr 125/2014 w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”, przedłożoną przez ministra kultury. Program pozwalał ujednolicić politykę konserwatorską w wymiarze ogólnokrajowym oraz ułatwiał skoordynowanie działań wielu podmiotów skoncentrowanych na ochronie zabytków, tj.: organów konserwatorskich, instytucji kultury i osób prywatnych zaangażowanych w społeczną opiekę nad zabytkami. Celem głównym było „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”.

Obecnie przygotowwany jest nowy krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami bazujący na analizie zasobów zabytkowych w Polsce i w oparciu o nowelizację ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która weszła w życie 09.09.2017 r. i 01.01.2018 r.

4.1.2. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r., jej przedłużenie czyli „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 przyjęto w 2005 roku.

Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa z sferze ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa, - poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służb konserwatorskich,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zachowania zabytków nieruchomych.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020 z 2005 r. wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”. W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych. Podstawowym celem jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- Rozwój kolekcji muzealnych. Dotyczy zwłaszcza zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

4.1.3. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju do 2030 r.

W szczególności ważne są zadania wskazane w celu 4 i celu 6 KPZK - w odniesieniu do projektowanego Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013- 2016.

Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.

Kierunki działania:

4.1. Integracja działań w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych

krajobrazowych.

4.3. Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej.

Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Zakres: Uwzględnienie zagadnienia ochrony krajobrazu przyrodniczego i kulturowego w procesach rozwoju regionów.

4.1.4. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020.

Dokument został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 26.03.2013 r.) Głównym celem Strategii jest wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Przyporządkowano temu cztery cele szczegółowe, wśród których czwarty, „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej” odnosi się pośrednio do ochrony dziedzictwa kulturowego. Wśród kierunków działań wymienia się:

- tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym,
- ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu, - digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury. W Strategii podnosi się również kwestię aktywnego udziału społeczeństwa w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

4.2. RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020.

Jedną z najważniejszych sfer działań województw samorządowych jest programowanie rozwoju. Realizacja tych działań odbywa się poprzez opracowanie strategii rozwoju województwa i programów wojewódzkich. Na podstawie strategii prowadzona jest polityka rozwoju województwa. Określać ma ona uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województw. Ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązuje sejmiki województw do ustalenia strategii rozwoju województw. "Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020" jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego a przyjęty przez przyjęta przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą z dnia 29 maja 2006 r. Kwestie ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury „Strategia” traktuje bardzo ogólnikowo. W części opisowej, w punkcie dotyczącym kultury i dziedzictwa kulturowego zostały wymienione najbardziej charakterystyczne obiekty miast Mazowsza, które decydują o jego charakterze kulturowym. Problemy związane z zabytkami i dziedzictwem kulturowym dotyczą przede wszystkim :

a) złego stanu technicznego zabytków

b) postępującej eliminacji zabudowy drewnianej z krajobrazu Mazowsza

Zamierzeniami Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego w zakresie kultury i turystyki są promocja i zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu w oparciu o walory środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego oraz kształtowanie tożsamości regionu a także kreowanie i promocja jego produktu.

Celem działań promocyjnych jest budowanie trwałego i stabilnego wizerunku Mazowsza, którego dynamiczny rozwój oparty jest na wysokich walorach kulturowych materialnych i niematerialnych oraz przyrodniczych. Wymiernym efektem prowadzonej promocji będzie, zwiększenie wartości turystycznych regionu oraz aktywizacja obszarów wiejskich.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

W tym celu mają zostać podjęte następujące działania:

- wzmocnienie dotychczasowych kierunków działań samorządu propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie.
- rewitalizacja zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych.
- wsparcie tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiającym rozwój funkcji turystycznych.
- rozwój sieci szlaków turystycznych w obrębie województwa mazowieckiego, w tym sieci dróg o znaczeniu turystycznym, szlaków i ścieżek rowerowych oraz ich włączenie do sieci w sąsiednich województwach.

Główne zamierzenia strategiczne dotyczące turystyki i kultury obejmują:

- promowanie turystyki i sportów wodnych poprzez wyznaczanie i utrzymanie szlaków wodnych, rozwój żeglugi rzecznej oraz zaplecza towarzyszącego np. porty, przystanie, stacje, ośrodki turystyki wodnej.
- rozwijanie zintegrowanego systemu promocji i informacji turystycznej.
- utworzenie, we współpracy z samorządami lokalnymi, regionalnej sieci obsługi ruchu turystycznego, dostarczającej autoryzowanej oferty turystyczno-wypoczynkowej dla różnych segmentów rynku turystyki i wypoczynku w regionie.
- tworzenie dogodnych warunków do rozwoju kompleksów wypoczynkowych, rekreacyjnych i balneologicznych wraz z zakładami geotermalnymi oraz ich promocja.
- promocja wartości turystycznych regionu przy użyciu reklamy i upowszechniania wiedzy we współpracy z organizatorami turystyki.
- promowanie bogactwa Kampinoskiego Parku Narodowego, parków krajobrazowych, unikalnych tradycji: kurpiowskich, łowickich, podlaskich, kołbielskich oraz innych, czemu służyć będą organizowane wystawy twórczości regionalnej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- wspieranie inicjatyw mających na celu promocję działalności sprzyjającej integracji Mazowsza, jako regionu o bogatej historii, wartościach przyrodniczych i wyrazistej tożsamości.
- wspieranie działalności Biura Przedstawicielskiego Województwa Mazowieckiego w Brukseli, które umożliwia efektywną promocję Mazowsza w Unii Europejskiej.
- zorganizowanie Regionalnej Organizacji Turystycznej oraz lokalnych organizacji turystycznych.
- powołanie Centrum Folklorystycznego skupiającego najciekawsze i unikalne wytwory kultur regionalnych.
- wydawanie publikacji promocyjnych oraz kreowanie pozytywnego wizerunku regionu w mediach.
- kształtowanie tożsamości regionu oraz kreowanie i promocja jego produktu regionalnego, w założeniach strategii przyczyni się do budowania i wzmacniania tożsamości, atrakcyjności i promocji regionu w wymiarze krajowym i europejskim.

W związku z tym zostaną podjęte następujące działania polegające na:

- utworzeniu instytucjonalnych ram, np. za pomocą regionalnego systemu certyfikacji, dla wspierania rozwoju marek regionalnych (np. tradycyjnych produktów żywnościowych czy produktów turystycznych).
- wspieraniu organizacji i stowarzyszeń regionalnych i lokalnych, które nie tylko kultywują wartości tradycyjne, ale również kreują aktywne postawy społeczne, lokalny patriotyzm, a także integrują społeczności lokalne w dostosowywaniu się do nowych warunków społeczno-gospodarczych.
- ochronie i promocji, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- promocji unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem.
- wspieraniu rozwoju dziedzin nauki, w tym humanistycznych, mających istotny wpływ na zachowanie i popularyzację dziedzictwa kulturowo-historycznego Mazowsza.
- kreowaniu regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej.
- pielęgnowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji i zwyczajów, znajomości historii regionu.
- wprowadzeniu zintegrowanego systemu informacji kulturalnej, promującego dziedzictwo kulturowe i tradycję, funkcjonującego jako portal internetowy, dzięki któremu podawane będą informacje o wydarzeniach kulturalnych, wystawach, targach regionalnych, krajowych i zagranicznych promujących Mazowsze.
- promocji odrębności historyczno-kulturowej Mazowsza, nurtów kultury ludowej i wysokiej, dążąc do zahamowania pogłębiającej się dysproporcji między nimi poprzez aktywne wsparcie ośrodków i środowisk lokalnych, a także poprawę dostępu do kultury skupionej w Warszawie dla ludności spoza stolicy.
- organizowaniu okolicznościowych i stałych imprez lokalnych (targów, festiwali, konkursów),
- podjęciu szerszych działań promocyjnych wśród regionów polskich i europejskich.
- prezentowaniu szerokiej oferty związanej z kulturą regionu (obrzędy, rękodzieło, tradycje, kapele i zespoły folklorystyczne) oraz opracowanie katalogu ofert produktów regionalnych.
- ekspozycji regionalnych produktów ekologicznych i turystycznych, uwzględniających lokalne tradycje (przykładowo palmy kurpiowskie, wycinanki kołbielskie, czy strój łowicki), związanych z krajobrazem (wierzba, bocian) lub kulturą (Chopin i Żelazowa Wola).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- upowszechnianiu wiedzy o regionie poprzez organizowanie seminariów, debat, dyskusji oraz imprez.

4.2.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014- 2020.

Komisja Europejska w dniu 12 lutego 2015 r. przyjęła programy operacyjne na lata 2014-2020 dla dziewięciu polskich województw, w tym dla województwa mazowieckiego. W dokumencie tym zwrócono uwagę na ważne miejsce jakie zajmuje województwo mazowieckie w Polsce ze względu na posiadane bogactwa kulturowe. Na obszarze województwa znajduje się wiele unikalnych zabytków, a także nowoczesnych instytucji kultury. W regionie znajduje się ponad 6500 obiektów nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, wśród nich około: 120 układów urbanistycznych, 4719 dzieł architektury i budownictwa, ok. 55 dzieł budownictwa obronnego, 261 obiektów techniki, 351 cmentarzy, 692 parki, 252 ogrodów i inne formy zaprojektowanej zieleni, około 150 miejsc upamiętniających wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji (stan na 2014 r.). Wskazuje się przy tym niewymiernie małe zainteresowanie Mazowszem z perspektywy turystów.

W obowiązującej osi priorytetowej V „” występuje działanie 3- Dziedzictwo kulturowe. Cel szczegółowy:

- Zwiększona dostępność oraz rozwój zasobów kulturowych regionu

Bogate zasoby dziedzictwa kulturalnego stanowią ogromny potencjał rozwojowy Mazowsza. Planowane w ramach interwencji prace modernizacyjne i renowacyjne, przyczynią się do zahamowania procesu degradacji obiektów zabytkowych, nadaniu im nowych funkcji oraz utrwalenia ich historycznych i artystycznych walorów, pozwalając na zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń.

Dodatkowo działania w zakresie rozwoju infrastruktury kultury wzmocnią procesy przekształcania instytucji kultury w nowoczesne centra dostępu do wiedzy i oferty kulturalnej oraz lokalne ośrodki życia społecznego. Realizowane w tym zakresie projekty przyczynią się do zmiany jakościowej w odbiorze kultury, poprawy dostępu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

do zasobów kultury, wzmocnienia funkcji edukacyjnych i zwiększenia poziomu uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym.

Działania te przyczynią się do wzrostu atrakcyjności regionu, będą sprzyjać podnoszeniu regionalnego potencjału turystycznego, co z kolei przełoży się na pobudzenie wzrostu gospodarczego Mazowsza

W ramach działania określono dwa typy projektów:

1. Wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych:

- konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, umożliwiającą zachowanie dotychczasowych funkcji obiektów zabytkowych, a także służącą nadaniu im nowych funkcji użytkowych (z przeznaczeniem w szczególności na cele kulturalne i edukacyjne), w tym również w połączeniu z działalnością komercyjną,
- ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków,
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem lub kradzieżą,
- usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

2. Poprawa dostępności do zasobów kultury poprzez ich rozwój i efektywne wykorzystanie:

- inwestycje w infrastrukturę trwałą, wyposażenie służące działalności kulturalnej, zachowaniu dziedzictwa i zwiększeniu dostępności do jego zasobów,
- inwestycje infrastrukturalne, prace modernizacyjne i renowacyjne w przypadku, gdy prace te stanowią dostosowanie istniejącego obiektu do nowych funkcji kulturowych, w tym edukacyjnych,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- efektywne wykonywanie zadań statutowych, polegające na zapewnieniu wysokiej jakości trwałego wyposażenia oraz odpowiedniego zabezpieczenia zbiorów będących w posiadaniu instytucji,
- digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia (jako element projektu),
- usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.

4.2.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego został uchwalony 7 czerwca 2004 r. przez sejmik województwa mazowieckiego.

Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego stanowi podstawowy dokument wyznaczający cele i kierunki rozwoju regionu w układzie przestrzennym. Jest planem o charakterze regionalnym, stanowiącym pomost między planowaniem krajowym, a planowaniem miejscowym. Dokument zawiera uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne rozwoju województwa mazowieckiego, cele oraz kierunki zagospodarowania przestrzennego, w tym inwestycje celu publicznego o charakterze ponadregionalnym.

Plan zagospodarowania przestrzennego stanowi wykładnię polityki przestrzennej województwa. Podstawowym celem tej polityki jest stworzenie warunków do osiągnięcia spójności terytorialnej oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju poprawy życia oraz zwiększenia konkurencyjności regionu.

Głównym celem planu jest określenie polityki przestrzennej Mazowsza polegającej na ustaleniu zasad organizacji struktury przestrzennej województwa w zakresie: podstawowych elementów sieci osadniczej, rozmieszczenia infrastruktury technicznej i społecznej, wymagań dotyczących ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

Celem polityki planu w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego jest kształtowanie tożsamości kulturowej Mazowsza. Polityka ta jest adresowana przede wszystkim do rejonów miast i miejscowości charakteryzujących się najcenniejszymi układami urbanistycznymi, wartościami krajobrazowymi, tradycją historyczną i zabytkowymi

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

obiektami architektonicznymi. Efektem tej polityki jest postulat objęcia ochroną prawną cennych krajobrazów kulturowych; krajobrazu kulturowego wsi i małych miast; zespołów budownictwa drewnianego; ośrodki tożsamości regionu; układów ruralistycznych i urbanistycznych; miejsc pamięci narodowej.

W sferze kultury niematerialnej polityka województwa będzie realizowana przez: propagowanie wiedzy o regionie i małych ojczyznach; pielęgnowanie odrębności kulturowej i wspieranie tożsamości ludowej; promowanie walorów kulturowych regionu oraz regionalnego folkloru poprzez różne formy organizacji imprez folklorystyczno-kulturowych oraz informowanie w mediach i wydawnictwach docierających do szerokiej rzeszy odbiorców; edukację w zakresie historii regionu i jego tożsamości kulturowej; wykorzystanie nowoczesnych technologii do zwiększenia możliwości edukacyjnych zapoznania się z dorobkiem kultury regionalnej i spuścizny kulturowej.

4.2.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 opracował Zespół powołany przez Marszałka Województwa Mazowieckiego Zarządzeniami nr 43/11 i 98/11. Dokument został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 42/12 z dnia 12.03.2012 r.

Założeniem strategicznym programu jest: zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu

W ramach programu określono cztery cele operacyjne, oraz szereg konkretnych zadań przypisanych poszczególnym działaniom.

Cele operacyjne i kierunki działań:

1/ Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu

- ochrona zabytków ruchomych,
- ochrona zabytków nieruchomych,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych),
- ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni,
- kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi,
- rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego,
- pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego,
- popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa

2/ Kształtowanie tożsamości regionalnej.

- utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej,
- kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa, krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób,
- wykorzystanie pamięci historycznej i zasobów dziedzictwa do integracji mieszkańców i stymulowania rozwoju - tworzenie przestrzennych ciągów inicjatyw,
- kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM),
- promocja walorów kulturowych regionu.

3/ Wzrost społecznej akceptacji dla zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.

- stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami,
- stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu.

4/Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych.

- wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi,
- stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego,
- kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych,
- kreowanie produktów turystyki kulturowej w parciu o tradycje historyczne,
- wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych,
- adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych,
- propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego.

4.2.5. Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Radomskiego do 2020 r.

Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu radomskiego do 2020 r. jest dokumentem wskazującym cele rozwoju i kierunki działań, za realizację których są odpowiedzialne z mocy prawa władze Powiatu Radomskiego oraz wskazującym obszary współpracy z innymi podmiotami publicznymi oraz prywatnymi w celu lepszego zaspokajania zbiorowych potrzeb mieszkańców powiatu radomskiego. Przedstawiano w nim szczegółowo stan powiatu, uwarunkowania i problemy jego rozwoju, będące podstawą do sformułowania w/w celów rozwoju i kierunków działań.

Wymienia się obok walorów gospodarczych, dot. położenia geograficznego oraz warunków inwestycyjnych, również walory dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

Wskazuje się na wiele zabytków: pałaców, dworów, kościołów i innych. Wytyczone są szlaki turystyczne. Występują tereny rekreacyjne oraz rezerваты przyrody. Mocnymi stronami powiatu oprócz występowania znacznych walorów zabytkowych i przyrodniczych jest organizowanie wielu, regionalnych i ponadregionalnych imprez kulturalnych, funkcjonowanie organizacji społecznych, związków gmin, zespołów folklorystycznych oraz miejsc pamięci.

Natomiast jako słabą stroną w tym zakresie wskazano niski poziom informacji turystycznej, uwzględniającej ciekawe miejsca w powiecie radomskim. Została określona główna misja rozwoju powiatu:

Powiat radomski to obszar zrównoważonego rozwoju, zapewniający stałą poprawę jakości życia mieszkańców, chroniący zasoby środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, wspierający dalszy rozwój funkcji osadniczej, gospodarczej i turystyczno- rekreacyjnej. Jednym z celów operacyjnych jest poprawa infrastruktury turystycznej: w tym rewitalizacja obiektów i zespołów zabytkowych oraz lokalnych pomników historii.

Wśród celów operacyjnych znaleźć można:

- Ochrona środowiska przyrodniczego.
- Rozwój infrastruktury turystycznej.

W ramach tego celu określono kierunki działań realizacyjnych, m.in.:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- Rozwój publicznej infrastruktury turystycznej, ścieżki rowerowe, szlaki turystyczne, sztuczne zbiorniki wodne, punkty informacji turystycznej, itd.
- Rewitalizacja obiektów i zespołów zabytkowych oraz lokalnych pomników historii.
 - Promocja walorów i zasobów.

W ramach tego celu określono kierunki działań realizacyjnych, m.in:

- Promowanie walorów i zasobów Powiatu - turystycznych, krajobrazowych, historycznych we współpracy z gminami i organizacjami pozarządowymi oraz przedsiębiorcami.
- Wspieranie rozwoju lokalnych produktów turystycznych oraz ich promocje - potrawy, tradycyjne produkty rękodzielnicze, itd.

4.2.6. Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2016-2019.

Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2016-2019 został opracowany w związku z obowiązkiem wynikającym z art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest dokumentem aktualizującym Program Opieki nad Zabytkami dla Powiatu Radomskiego na lata 2012- 2015. Przedstawiono obowiązujące przepisy prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, stan zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz figurujących w gminnych ewidencjach zabytków (wykazy). Wśród wymienionych najcenniejszych obiektów zabytkowych na terenie powiatu radomskiego znalazły się dwory w Oblasie, Wrzeszczowie i Zameczku. Na koniec w opracowaniu wskazano zadania do realizacji w latach 2016-2019. Najważniejsze z nich to:

- Ustanawianie społecznych opiekunów zabytków i prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków.
- Wydawanie przez starostę na wniosek Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków decyzji o zabezpieczeniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem lub uszkodzeniem, w formie ustanowienia czasowego zajęcia, do czasu usunięcia zagrożenia lub o ile usunięcie zagrożenia nie jest możliwe, wyłączenie tych obiektów na wniosek

Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy, na terenie której położony jest obiekt.

- Budowa działu poświęconego zabytkom powiatu oraz ich ochronie na stronie internetowej Starostwa Powiatowego
- Publikacja materiałów popularyzujących ochronę zabytków (np. albumy, pocztówki, przewodniki, materiały multimedialne)

4.2.7. Lokalna Strategia Rozwoju Lokalnej Grupy Działania „Razem dla Radomki” na lata 2016-2023

W dokumencie przedstawiono szczegółową i aktualną diagnozę gmin należących do Grupy Działania „Razem dla Radomki” wchodzących w skład dwóch powiatów tj. powiatu radomskiego (Jedlińsk, Przytyk, Wolanów, Zakrzew) i powiatu przysuskiego (Przysucha, Wieniawa). Przedstawiono potencjał przyrodniczy i kulturalny obszaru LGD. Stwierdzono, że dziedzictwo przyrodnicze i kulturalne obszaru to dodatkowe elementy, które mogą być wykorzystywane dla jego promocji ale także i rozwoju lokalnej turystyki, promocji kultury ludowej i dorobku historycznego. W analizie SWOT w tym zakresie określono jako mocne strony: brak uciążliwego przemysłu zanieczyszczającego środowisko naturalne, dobrą jakość środowiska naturalnego wpływająca niewątpliwie na rozwój osadnictwa, jakość lokalnych produktów rolnych, korzystne warunki do rozwoju działalności gospodarczej w obszarze energii odnawialnej odnawialnych źródeł, wysoka atrakcyjność turystyczna w tym dobre warunki do uprawiania turystyki aktywnej sportów wodnych, istnienie szlaków pieszo -rowerowych, miejsc związanych z dziedzictwem kulturowym i historycznym, duży potencjał kulturalny obszaru - co daje szansę na promocję dorobku kulturalnego poszczególnych wsi, modernizację wiejskiej infrastruktury publicznej kulturalnej i rekreacyjnej, zaangażowanie władz samorządowych w rozwój lokalny i współpracę z sektorem społecznym. Natomiast problemem jest konieczność konfrontacji oferty ośrodków kulturalnych z obszarów wiejskich z ofertą miasta Radomia nawet Warszawy, brak rozwiniętych instytucji społeczno –kulturalnych wspierających aktywność mieszkańców obszaru.

Określono misję: Lokalna Grupa Działania "Razem dla Radomki" narzędziem przyczyniającym się do rozwoju społeczno -gospodarczego i zwiększania atrakcyjności obszaru poprzez wsparcie inicjatyw społecznych, lokalnej

przedsiębiorczości i wykorzystanie unikalnych walorów przyrodniczych, kulturowych i historycznych obszaru.

Celami strategicznymi LGD, które winny zostać osiągnięte w latach 2016 -2023 są:

- rozwój gospodarczy obszaru poprzez wsparcie przedsiębiorczości z priorytetem dostępu do rynku pracy i samozatrudnienia,
- rozwój społeczny poprzez wzmocnienie kapitału społecznego i włączenie społeczne mieszkańców obszaru LGD „Razem dla Radomki”,
- rozwój infrastruktury lokalnej dzięki, której obszarze LSR stanie się atrakcyjny dla mieszkańców i turystów.

Cele szczegółowe i przedsięwzięcia:

3.1 Wykorzystanie potencjału dla rozwoju oraz promocji obszaru LGD.

3.1.1. Promocja dziedzictwa kulturowego i turystyki obszaru LGD.

3.1.2 Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną.

3.2 Wzmocnienie spójności lokalnej.

3.2.1 Inwestycje w ogólnodostępną i niekomercyjną infrastrukturę kulturalną.

Planowana jest realizacja krajowych i międzynarodowych projektów, m.in.:

Projekt międzynarodowy „Dziedzictwo Naszą Atrakcją”. Okres realizacji: do końca 2018 roku.

Projekt krajowy „Południowe Mazowsze –Marką Turystyczną”. Okres realizacji: po 2018 roku.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z DOKUMENTAMI WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY.

5.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY PRZYTOK z 2016 R.

W rozdziale dotyczącym uwarunkowań wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej podano zabytki wpisane do rejestru zabytków wraz z opisami, wykaz zabytków w gminnej ewidencji zabytków, miejsca pamięci narodowej (stan na 2015 r.). Zwrócono uwagę na studnię „Pępek Europy”, znajdującą się na przecięciu dawnych ważnych szlaków handlowych, na rynku w Przytyku- nie jest wpisana do rejestru zabytków ani nie figuruje w gminnej ewidencji zabytków.

W granicach Gminy Przytyk w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski zewidencjonowano łącznie 133 stanowiska archeologiczne. Nie występują tu stanowiska wpisane do rejestru zabytków, natomiast zlokalizowane są obiekty archeologiczne o tzw. własnej formie krajobrazowej. Należą do nich:

- Goszczewice stan. 1, nr obszaru AZP 73-64 (grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)
- Potkana stan. 1, nr obszaru AZP 73-64 (grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)
- Zameczek stan. 1, nr obszaru AZP 72-65 (dwór na kopcu).

W części dotyczącej kierunków zagospodarowania przestrzennego zaproponowano ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działania prowadzone w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego powinny zmierzać do:

- zachowania istniejącej zabudowy o wartościach zabytkowych i kompozycyjnych,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- konserwacji, rewaloryzacji i porządkowania zabytkowych parków i cmentarzy, oraz innych terenów publicznych,
- zachowania i ochrony stanowisk archeologicznych,
- zachowania i konserwacji historycznych układów przestrzennych oraz dążenia do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenia historyczne i rekonstrukcji obiektów zniszczonych w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej,
- usunięcia lub przebudowy obiektów dysharmonijnych,
- dostosowania współczesnej funkcji do wartości obiektów zabytkowych. Pod szczególną ochroną prawa znajdują się obiekty, obszary, stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków. Wszelkie działania przy nich muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Studium ustala następujące zasady ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego:

- ochrona z mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.) – w odniesieniu do zespołów i obiektów wpisanych do rejestru zabytków, przy czym wykaz obiektów objętych rejestrem jest zestawieniem otwartym, który można uzupełniać o nowe elementy wskazane do objęcia ochroną prawną, jeżeli wynika to z działań bądź decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- ochrona obiektów ujętych w gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także obiektów objętych ochroną w planach miejscowych, przy czym wykaz tych obiektów jest zestawieniem otwartym, który można uzupełniać o nowe elementy wskazane do objęcia ochroną,
- zasada harmonijnego wkomponowania nowej zabudowy i nowego zagospodarowania terenu w istniejący krajobraz kulturowy,
- wykluczenie lokalizowania obiektów dysharmonizujących z zabytkowym sąsiedztwem,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- zasada maksymalnej ochrony zachowanych obiektów o wartości historyczno – kulturowej,
- zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- rewaloryzacja historycznych elementów zabytkowych – zabytkowej zabudowy oraz elementów zachowanego układu urbanistycznego Przytyka wraz z historycznie ukształtowaną zabudową, w oparciu o szczegółowe wytyczne konserwatorskie,
- zachowanie i ochrona przydrożnych kapliczek i figurek,
- zintegrowanie ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu,
- dążenie do upowszechniania, szczególnie wśród społeczności lokalnej, wiedzy w zakresie rozpoznawania walorów obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy. Dominującymi kierunkami działań w odniesieniu do wyżej wymienionych terenów i obiektów powinna być rewaloryzacja i konserwacja rozumiana jako:

- utrzymanie bądź przywrócenie wartości historyczno-kulturowych z jednoczesnym dostosowaniem do współczesnych standardów cywilizacyjnych w ściśle określonym i wyważonym zakresie. Działania w tym zakresie obejmować powinny również bezpośrednie otoczenie, z uwagi na konieczność zachowania historycznych relacji przestrzennych, w tym zwłaszcza utrzymanie urządzeń wspomagających (np. ogrodzeń, kaplic) a także zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których obiekty te są zlokalizowane;

- w odniesieniu do parków podworskich utrzymanie, a tam gdzie jest to możliwe odtworzenie, układu kompozycyjnego, pielęgnacja i konserwacja z uzupełnieniami ubytków i nowymi nasadzeniami na podstawie specjalistycznej dokumentacji, likwidacja obiektów i funkcji kolizyjnych;

W odniesieniu do obiektów objętych ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków obowiązują następujące zasady ochrony:

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- wszelkie działania inwestycyjne w obiektach wpisanych do rejestru zabytków powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- w przypadku remontów, przebudowy, zmian sposobu zagospodarowania i użytkowania należy zachować zabytkowy wystrój elewacji i wyposażenia wnętrz, utrzymać gabaryty i historyczne rozplanowanie wnętrz, stosować tradycyjne materiały budowlane o wysokiej jakości,
- ustala się priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej,
- wykorzystanie obiektu wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe powinno zapewniać trwałe zachowanie jego wartości,
- rewitalizacja otoczenia zabytków zgodnie z historycznym zagospodarowaniem,
- w sąsiedztwie obiektów zabytkowych zakaz wprowadzania funkcji kolidujących, mogących stanowić dla nich istotą uciążliwość, m.in. działalności produkcyjnej,
- ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym wpisanym do rejestru zabytków. W odniesieniu do obiektów objętych ochroną poprzez wpis do gminnej ewidencji zabytków, obowiązują następujące zasady ochrony:
- zachowanie obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków z możliwością rozbudowy, nadbudowy, przebudowy, zmiany sposobu użytkowania na zasadach określonych w planie miejscowym i zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz prawa budowlanego,
- trwałe zachowanie historycznej formy urbanistycznej i architektonicznej, utrzymanie cech stylowych, formy, kompozycji oraz detali architektonicznych zabytkowych obiektów,
- stosowanie tradycyjnych materiałów budowlanych, takich jak: dachówka ceramiczna, drewno, kamień, cegła, szkło,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- rewaloryzacja otoczenia zabytków zgodnie z historycznym zagospodarowaniem, ochrona zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym. W odniesieniu do obiektów o wartości kulturowej, nie objętych ochroną prawną, należy podejmować następujące działania:
 - utrzymanie istniejącej zabudowy w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji obiektu i podniesienie standardu wyposażenia techniczno-użytkowego, z zastrzeżeniami dotyczącymi zachowania w maksymalnym stopniu, a tam gdzie jest to możliwe, odtworzeniu historycznej kompozycji obiektu, zewnętrznego detalu architektonicznego, a także dostosowaniu nowej funkcji i nowego programu użytkowego do specyfiki obiektu,
 - zachowanie, w przypadku remontów i modernizacji, historycznego detalu architektonicznego, – zachowanie historycznych relacji przestrzennych i obiektów wspomagających oraz zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których są zlokalizowane. Wskazuje się także zachowanie zlokalizowanych na terenie gminy Przytyk miejsc pamięci narodowej.

Odnosząc stanowiska archeologiczne wszelkie działania inwestycyjne powinny być prowadzone zgodnie z przepisami odrębnymi w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Roboty ziemne albo zmiana charakteru dotychczasowej działalności, które mogą doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia stanowiska archeologicznego, wymagają przeprowadzenia poprzedzających badań archeologicznych, na zasadach określonych w przepisach odrębnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Wokół stanowisk archeologicznych wyznacza się strefę ochrony archeologicznej.

5.1.2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obrębów geodezyjnych Przytyk, Podgajek Wschodni i Podgajek Zachodni

Przedmiotowy plan został uchwalony uchwałą nr XXII.135.2016 Rady Gminy Przytyk z dnia 24.06 2016 r.

W § 9. ustalono następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Ochronie prawnej podlegają obiekty wpisane do rejestru zabytków: kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Przytyku, nagrobek Ignacego Dzianotta z 1824 r., zlokalizowanego na cmentarzu przykościelnym, krzyż na cokole z 1865 r. przy kościele parafialnym w Przytyku
2. ochronie konserwatorskiej zabytkowego podlega układ urbanistyczny obejmujący Rynek, ul. Zachęta, ul. Warszawską, ul. Kościelną wraz z działkami przylegającymi do tych ulic oraz teren przykościelny z kościołem - w granicach wyznaczonych na rysunku planu.
3. Główne zasady ochrony obowiązujące w obrębie w/w układu:
 - zachowanie pierzejowego układu zabudowy,
 - nakaz zastosowania dachów dwuspadowych oraz sytuowanie kalenic równolegle do linii zabudowy,
 - zakaz lokalizacji budynków o długości powyżej 20 m.
4. Ochronie w Przytyku podlegają: budynek plebanii przy ul. Zachęta 30, budynek przy ul. Warszawskiej 1, budynek przy ul. Kościelnej 8, budynek przy ul. Zachęta 14 i 16, budynek drewniany przy ul. Zachęta 23, budynek przy ul. Warszawskiej 8, budynku drewnianego przy ul. Tylnej 10
5. Główne zasady postępowania z w/w obiektami:
 - zachowanie gabarytów budynku,
 - zachowanie charakteru elewacji i detali architektonicznych, w tym ich wzajemnych proporcji,
 - zachowanie układu i kątów nachylenia połaci dachowych

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- zastosowanie pierwotnych podziałów okien i drzwiowych w wypadku zmiany stolarki
- 6. Ochronie podlega zabytkowa figura MB z 1887 r.
- 7. Określono zasady konserwatorskie wobec w/w figury:
 - zakaz zmiany formy figury i cokołu,
 - zakaz zmiany usytuowania obiektu,
 - wyeksponowanie obiektu w otaczającej przestrzeni
 - zakaz lokalizacji w sąsiedztwie obiektów przesłaniających widok na zabytek
- 8. Ochronie podlegają stanowiska archeologiczne wg numeracji AZP., a prace w ich obrębie powinny być prowadzone na podstawie przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

5.1.3.Strategia Rozwoju Gminy Przytyk na lata 2016-2023

Przedmiotowa strategia została przyjęta uchwałą nr XVII.104.2005 Rady Gminy Kowala z dnia 28.12.2015 r.

Podstawowym instrumentem w długookresowej i kompleksowej polityce rozwoju każdej gminy jest STRATEGIA ROZWOJU. Jest to dokument planistyczny wskazujący główne kierunki rozwoju gminy, obszary i cele priorytetowe decydujące o rozwoju. Dokument:

- wspiera pozytywne zmiany zachodzące w gminie,
- pomaga rozwiązywać problemy rozwojowe,
- wskazuje najważniejsze przedsięwzięcia w sferze społecznej, gospodarczej czy środowiskowej.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

W opracowaniu przedstawiono szczegółowo charakterystykę gminy Przytyk i diagnozę stanu w wielu aspektach: społecznym, gospodarczym, przestrzennym, infrastrukturalnym, przyrodniczym i kulturalnym.

W wyniku analizy wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowań rozwoju Gminy Przytyk zorientowanej na jej własne zasoby określono jej mocne i słabe strony (SWOT). Jako mocne strony wskazano m.in.: bogactwo dziedzictwa kulturowego związanego z prezentowanym folklorem przez liczne kapele ludowe i zespoły śpiewacze, w tym młodzieżowe z powodzeniem budujące silne poczucie tożsamości kulturowej wśród mieszkańców, bogate walory przyrodniczo-krajobrazowy oraz dobry stan środowiska naturalnego, historia i tradycja ziemi przytyckiej (żywa kultura ludowa - organizowane wydarzenia promujące bogate tradycje), - sieć tras rowerowych i sieć tras Nordic Walking. Szansą jest rozwój ruchu turystycznego i agroturystycznego.

Określono obszary strategiczne: w tym obszar „Atrakcyjna infrastruktura turystyczna i rekreacyjna gminy oraz „Rozwój kapitału społecznego w oparciu o dziedzictwo kulturowe i oświatę”.

cel operacyjny: 2. 3. Ochrona zabytkowych obiektów dziedzictwa kulturowego. Zadania: pozyskiwanie środków na zabezpieczenie i renowację zabytkowych obiektów dziedzictwa kulturowego, wraz z ich otoczeniem; zagospodarowanie szczególnie cennych obiektów i terenów; przygotowywanie dokumentów aplikacyjnych do konkursów w celu pozyskiwania środków zewnętrznych na rzecz realizacji ochrony dziedzictwa kulturowego; Rozbudowa podstron poświęconych turystyce (stworzenie mapy interaktywnej z zaznaczeniem szlaków turystycznych, obiektów zabytkowych i innych).

Więcej miejsca poświęcono zagadnieniom dotyczącym szeroko rozumianej kultury: wspieranie wszelkich form działalności kulturalnej mieszkańców, np.: organizacji imprez czy kultywowanie tradycji. W kwestiach dotyczących ochrony środowiska naturalnego nacisk położono na ekologię.

5.2. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW ORAZ ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY PRZYTYP.

5.2.1. Charakterystyka Gminy Przytyk.

Gmina **Przytyk** położona jest w powiecie radomskim, w południowej części województwa mazowieckiego. Zajmuje obszar 13 412 ha, zamieszkaną przez ponad 7 183 mieszkańców w 26 sołectwach, w skład których wchodzi 38 miejscowości wiejskich. Gmina Przytyk sąsiaduje z gminami: Radzanów, Stara Błotnica (pow. białobrzegi), Wieniawa (pow. przysuski), Zakrzew, Wolanów, Potworów (pow. radomski) i jest położona w odległości 18 km od Radomia, 98 od Warszawy, 81 od Kielc. Obecnie przez Przytyk przebiegają drogi wojewódzkie: nr 740 Radom–Potworów, nr 732 Przytyk–Gózd oraz drogi powiatowe Jedlińsk- Przytyk – Wieniawa, Przytyk – Wawrzyszów, Przytyk – Korzuchów. Najważniejsze miejscowości gminy to Przytyk, Podgajek, Wrzos, Wrzeszczów, Oblas.

Przyroda

Obszar gminy położony jest w przeważającej części na Równinie Radomskiej. Jest to teren płaski. W północnej części równina przechodzi w wysoczyznę morenową falistą, położoną na wysokości 150– 180 m n.p.m., ze spadkami 5%. Powierzchnia terenu urozmaicona jest płaskodennymi, łagodnie wciętymi dolinami rzek oraz niewysokimi pagórami ozów i wydm o wysokościach względnych do 15 m. Przytyk jest gminą rolniczą, gdzie grunty rolne stanowią ok. 77% jej powierzchni. Gleby posiadają dobrą jakość dla produkcji rolniczej. W gminie Przytyk uprawia się (w tunelach) paprykę (Wrzeszczów, Jabłonna, Dęba, Glinice i Podgajek). Obszar ten jest częścią tzw. zagłębia paprykowego w regionie radomskim skąd pochodzi 80% krajowej uprawy tego warzywa. Przez teren gminy (z południowego zachodu na północny wschód) przepływa rzeka Radomka, lewobrzeżny dopływ Wisły. Jej dolina osiąga szerokość 1-2 km. Sieć rzeczna uzupełniają dopływy Radomki: Wiązownica, Dobrzyca, Ślepotka. Rzeki zachowały znaczny stopień naturalności. Posiadają liczne meandry, rozwidlenia i wyspy). W gminie zlokalizowane są sztuczne zbiorniki retencyjne w Domaniowie (powstał na rzece Radomce) i Jagodnym (powstał na rzece Wiązownicy) oraz dwa kompleksy stawów rybnych w miejscowości zameczek (57ha) i w dolinie rzeki Dobrzycy (27 ha). Lesistość gminy Przytyk wynosi ok. 18%. Największe kompleksy leśne występują w rejonie Oblasu, Zameczka, Żmijkowa,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Jagodna, Wólki Domaniowskiej i Ostrołęki. Charakteryzują się różnymi typami siedliskowymi. Lasy Państwowe obejmują kompleksy w Oblasie, Zameczku i Żmijkowie. W północnej części gminy nie występują większe kompleksy leśne. Cenny drzewostan znajduje się w parkach położonych w Krzyszkowicach, Oblasie, Wrzeszczowie i Sukowie-Zameczku. Na obszarze gminy Przytyk nie ma wielkoobszarowych form ochrony przyrody, takie jak obszary Natura 2000, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu itp. W gminie znajdują się jedynie użytki ekologiczne (7 użytków: 6 w Oblasie, 1 w Krzyszkowicach) i pomniki przyrody (3 pomniki – dęby szypułkowe) w parkach we Wrzeszczowie, Zameczku i Oblasie). Najcenniejszymi obszarami w gminie pod względem przyrodniczym są lasy w rejonie Oblasu i dolina Radomki.

Turystyka

W ciągu ostatnich lat nastąpił znaczny rozwój ruchu turystycznego i kulturowego w obrębie powiatu radomskiego. Przez gminę Przytyk przebiegają oznakowane szlaki rowerowe, piesze oraz tematyczne.

W 2003 r. zostały zaprojektowane i oznakowane turystyczne szlaki rowerowe o łącznej długości 287,2 km, prowadzące przez wszystkie gminy tworzące Związek Gmin Radomka.

Szlak czerwony - Bartodzieje - Uroczysko Grabina – dł. 59,8 km.

Bartodzieje PKP - Lisów - Piaseczno - Jedlińsk - Jedlanka - Mokrosęk - Ludwików - Gutów - Jankowice - Sukowska Wola - Przytyk - Słowików - Domaniów - Duży Las - Plec - Osiny - Komorów - Zagórze - Romualdów - Krajów - Kolonia Janików - Przysucha PKP - Skrzynno - Pomyków - Lipno - Kozłowiec - Uroczysko Grabina.

Szlak zielony -Przytyk - Kaptur - dł. 20,7 km.

Przytyk - Kozia Wola - Gulinek - Taczów - Taczowska Wola - Kozinki - Nieczatów - Dąbrówka A - Dąbrówka-Nagórna - Janiszew - Kaptur

Szlak żółty - Zameczek - Przytyk - dł. 4,8 km

Szlak czarny - Jaszowice - skrzyżowanie ze szlakiem zielonym Przytyk - Kaptur - dł. 12,2 km.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Wolanów - Kowala Duszocina - Zabłocie - Choiny - Blich - Jarosławiec - Gaczkowice - Stary Młyn - Domianów.

Szlak niebieski - Domaniów - Mniszek - dł. 8,6 km.

Domaniów - Głogów - Konary - Kaleń - Rogowa - Mniszek.

Trasy oznakowano. W ważnych punktach szlaków rozmieszczono tablice informacyjne i komplety stołów z ławeczkami, a także wydano broszury informacyjne oraz mapy szlaków rowerowych poszczególnych gmin.

Jedna z tablic informacyjnych na trasie szlaku rowerowego

Funkcjonują trzy trasy Nordic Walking w ramach Nordic Walking Park „Przytyk”.

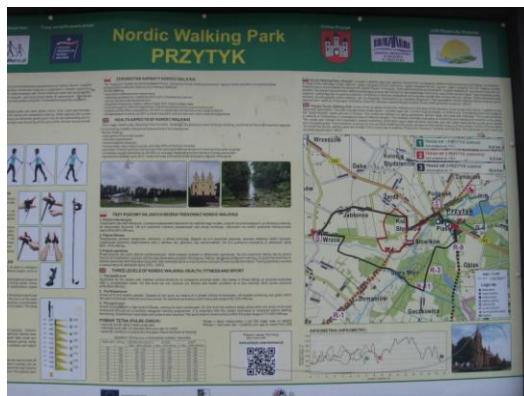
Trasa nr 1- Przytyk - (zielona) - (długość – 6,9 km; szacunkowy czas przejścia – 1'10 godz.)

Trasa nr 2 - Przytyk - (czerwona) - (długość – 8,5 km; szacunkowy czas przejścia – 1'30 godz.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Trasa nr 3 - Przytyk - (czarna) - (długość – 16,4 km; szacunkowy czas przejścia – 3 godz.)

Tablica informująca na szlaku Nordic Walking

Miejscowość Przytyk znajduje się na „**Szlaku architektonicznym Stefana Szyllera**”, obejmujący kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego z lat 1930-1935.

Tablica informacyjna przed kościołem parafialnym w Przytyku

Miejscowości Przytyk i Zameczek znajdują się na „**Szlaku Rodu Kochanowskich**”, utworzonego w 2015 r.

Rzeką Radomką prowadzi szlak kajakowy. Na terenie gminy Przytyk interesujący jest odcinek szlaku od zapory w Domaniowie do hydroelektrowni przy stawach hodowlanych w Zameczku długości ok. 10 km, czas spływu 4 – 7 godzin.

Kultura

W gminie Przytyk funkcję ośrodka kultury pełni Gminna Biblioteka Publiczna. Działają również Domy Ludowe i Świetlice Wiejskie, jako miejsca inicjatyw kulturalnych, społecznych i sportowych. Rozwija się kultura ludowa. Funkcjonuje kilka kapel ludowych: Kapela Braci Tarnowskich z Domaniowa, Kapela Lipców z Wygnanowa, Rodzinna Kapela Foktów z Ostrołęki. We Wrzosie od 2014 r. działa zespół śpiewaczy "Wrzosowianki", prezentujący w swoim repertuarze regionalne przyśpiewki i pieśni. Poza tym działa młodzieżowy zespół ludowy "Plejada" działający przy Publicznym Gimnazjum w Przytyku - prezentujący folklor i muzykę ludową regionu radomskiego oraz Młodzieżowa Orkiestra Dęta Ochotniczej Straży Pożarnej w Przytyku. Najważniejszym kulturalno- społecznym wydarzeniem są Ogólnopolskie Targi Papryki, organizowane corocznie od 1999 roku przez Wójta Gminy wspólnie ze Starostwem Powiatowym i Radomską Giełdą Rolną. Targom towarzyszą imprezy muzyczne, kulinarne i sportowe. Innymi ciekawe wydarzenia to: impreza okolicznościowa „Kochanowski: Przystanek- Wesele”, „kino na Trawie” oraz „Andrzejki Folkowe” organizowane przez Stowarzyszenie „Razem dla Radomki” przy współpracy z Publiczną Szkołą Podstawową z Wrzosu, Stowarzyszeniem „Wrzosowisko” oraz Gminą Przytyk.

5.2.2. RYS HISTORYCZNY GMINY PRZYTOK.

Zarys historii administracyjnej Gminy Przytyk

W okresie I Rzeczypospolitej teren obecnej gminy Przytyk położony był w ziemi sandomierskiej i powiecie radomskim. Powiat ten utworzono w drugiej połowie XIV wieku w okresie reform administracyjnych Kazimierza III Wielkiego (1333-1370). Od 1471 roku przedmiotowy obszar znajdował się w granicach administracyjnych województwa sandomierskiego i kasztelani radomskiej. Po III rozbiorze teren ten znalazł się w granicach Królestwa Galicji i Lodomerii jako ziemia Galicji Zachodniej monarchii habsburskiej, w cyrkule radomskim. Po bitwie pod Raszynem, 19 kwietnia 1809 roku i podpisaniu pokoju wiedeńskiego 14 października 1809 r., ziemia Galicji Zachodniej włączona została do Księstwa Warszawskiego. Do roku 1815 teren dzisiejszej gminy Przytyk znajdował się w departamencie i powiecie radomskim. Po podpisaniu pokoju wiedeńskiego w 1815 roku wszedł w skład Królestwa Polskiego w województwie sandomierskim, obwodzie radomskim i powiecie

radomskim. Reformy administracyjne przeprowadzone po 1837 roku w Cesarstwie Rosyjskim zmieniły przynależność terytorium omawianej gminy do guberni sandomierskiej w obwodzie radomskim i powiecie radomskim. W 1842 roku teren gminy znajdował się w guberni sandomierskiej, powiecie radomskim i okręgu radomskim. Po utworzeniu w Cesarstwie Rosyjskim guberni radomskiej w 1844 roku znalazł się w jej granicach w powiecie radomskim. W 1867 roku utworzono nową gminę Przytyk (wcześniej funkcjonowała gmina Podgajek) włączając w jej skład zlikwidowane miasto Przytyk. W czasie I wojny światowej, po roku 1915 powiat radomski znalazł się pod okupacją wojsk austro-węgierskich pod nadzorem generalnego Gubernatorstwa Wojskowego z siedzibą w Kielcach, a następnie w Lublinie. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości teren dzisiejszej gminy Przytyk znajdował się w województwie kieleckim, powiecie radomskim. W latach 1939-1945 omawiany obszar należał do Generalnego Gubernatorstwa w dystrykcie radomskim. Po 1945 r. znajdował się w województwie kieleckim i powiecie radomskim. Po dokonaniu reformy administracyjnej w 1954r. zmieniono podział administracyjny kraju i powołano gromadę jako najmniejszą jednostkę podziału terytorialnego. Gromada Przytyk istniała do 1973 roku. Po tym okresie przywrócono gminy jako najniższy szczebel podziału terytorialnego i reaktywowano gminę Przytyk w województwie kieleckim i następnie nowo utworzonym województwie radomskim oraz powiecie radomskim. Od 1998 roku gmina Przytyk znajduje się w województwie mazowieckim i powiecie radomskim.

Rys historyczny Gminy Przytyk

Przytyk lokowany był dwukrotnie i od momentu powstania był miastem prywatnym. Należał do Podlódowskich herbu Janina do 1731 roku. Nie ma dokumentów źródłowych potwierdzających pierwszą lokację miasta w 1 połowie XIV wieku. Podaje się rok 1333 odnoszący się do założenia miasteczka Przytyk przez Pawła z Podłódowa, który jako pierwszy na początku XIV w. osiadł nad Radomką w miejscowości Ostrów, dziś Zameczek. Druga lokacja miasta nastąpiła przed 1488 rokiem, co w dużym stopniu zawdzięczało dworzaninowi Kazimierza Jagiellończyka, Janowi Podłódowskiemu, właścicielowi dóbr przytyckich i kasztelanowi radomskiemu (1460r.). Miasto w 1488 r. otrzymało przywilej organizowania dwóch dorocznych jarmarków i co tygodniowych targów w dni poniedziałkowe. Przywilej ten został nadany przez króla Kazimierza Jagiellończyka

na sejmie w Radomiu. Rozkwit zawdzięczało dogodnemu położeniu na skrzyżowaniu dwóch najważniejszych szlaków handlowych Korony Traktu Królewskiego z Traktem Wielkopolskim. Z tym wiąże się określenie „Pępek Europy”, wyznaczony dzisiaj przez studnię na przytyckim rynku. W XV wieku powstała w Przytyku parafia. Na początku XVI wieku Przytyk posiadał drewniany kościół parafialny p.w. św. Ducha i św. Krzyża. W 1507 roku nastąpił podział majątkowy wśród Podlodowskich. Połowę miasta otrzymał Jan, a drugą jego brat, Hieronim wraz z dworem zwanym Ostrów (obecnie Zameczek). W 1508 roku rodzina Podlodowskich była dziedzicami Przytyka, Studzienic, Woli Zakrzewskiej, Oblasu, Sukowa, Sukowskiej Woli, Jarosławic, Cerekwi, Zakrzewa. Rejestry poborowe z lat 1510-1540 wymieniają Przytyk wśród miast powiatu radomskiego. Około połowy XVI wieku Podlodowscy przyjęli kalwinizm i wskutek tego wszystkie kościoły, w których mieli prawo patronatu zamienione zostały na zbory. W 1511 roku Paweł Podlodowski uzyskał od Zygmunta Augusta potwierdzenie przywilejów targowych nadanych przez Kazimierza Jagiellończyka. W 1570 roku w wyniku małżeństwa Doroty Podlodowskiej z Przytyka i Jana Kochanowskiego, miasto stało się na długie lata własnością rodową Kochanowskich. W początkach XVII wieku Podlodowscy wrócili do katolicyzmu i postawili w Przytyku, na miejscu poprzedniego, nowy kościół drewniany. 3 lipca 1607 roku w Przytyku przebywał Zygmunt III Waza przed bitwą pod Guzowem. Od XVII wieku rozwijało się tu osadnictwo żydowskie. Rozwój miasta w XVII stuleciu, mimo zniszczeń wojennych i epidemii dziesiątkująca ludność zagwarantowany został dzięki nadaniu przywilejów cechowych przez Jana Kazimierza wydanych 8 czerwca 1667 roku. Ostatni przywilej targowy ułatwiający handel i umożliwiający bogacenie się miasta nadał 5 sierpnia 1777 roku Stanisław August Poniatowski. Najdotkliwsze straty miasto poniosło w czasie wojen szwedzkich w latach 1655-1660. W czasie wojny północnej 19 lipca 1704 przez Przytyk przetaczały się wojska Karola XII popierające Augustowi II Sasa przeciwko Stanisławowi Leszczyńskiemu. Podczas Konfederacji Radomskiej w 1767 roku w Przytyku stacjonowały wojska rosyjskie pod dowództwem Karola Radziwiłła. Zniszczony wojnami w XVII wieku i ogromnym pożarem w 1795 roku (spłonęło 169 domów), Przytyk stracił na znaczeniu. Jeszcze większy pożar miał miejsce w 1820 roku. W tym czasie miasto miało 986 mieszkańców, 2 domy murowane, 91 drewnianych. W dniu 11 sierpnia 1831 r. walczyły w Przytyku oddziały Wittenberga z oddziałami polskimi. W 1835 roku Kochanowscy, za udział w Powstaniu Listopadowym, utracili własnościowe prawa do miasta. Kolejnym ciosem była budowa w 1834 roku szosy od Szydłowca przez Radom do Białobrzegów. Wówczas

to dotychczasowy transport przeniósł się na nową drogę. W 1840 roku Przytyk kupił adwokat radomski Łukasz Pióro. Miasteczko liczyło wtedy 110 domów mieszkalnych. Znajdowały się tu dwa mosty a szosa została zbudowana w 1854 roku. Ukazem carskim z 29 października 1869 roku miasto Przytyk zostało przemianowane na osadę i straciło prawa miejskie w wyniku represyjnej polityki cara Aleksandra II. Pożar , który wybuchł w 1895 roku zniszczył w Przytyku ponad 100 domów. Na początku XX wieku rozwijało się tu bardzo silnie osadnictwo żydowskie. Żydzi stanowili ponad 80% ogółu mieszkańców Przytyka. Istniała tutaj w omawianym okresie szkoła początkowa, urząd gminy, sąd gminny oraz poczta. W początkach I wojny światowej miasto było widownią przemarszu wojsk niemieckich, rosyjskich i austriackich. 9 marca 1936 roku doszło do starć ulicznych zwanych pogromem Żydów. W czasie II wojny światowej Przytyk znajdował się w centrum poligonu Luftwafe. W ramach Akcji Reinhard Niemcy wysiedlili około 2700 żydów do gett w Szydłowcu i Przysusze. Rozebrano wszystkie budynki oprócz kościoła. Po wojnie miejscowość się odbudowała.

Miejscowości gminne o znaczeniu historycznym:

Zameczek

Od XIV wieku gniazdo rodowe Podlodowskich zwanej dawniej Ostrowiem. Położone na wyspie na rzece Radomce zwanej dawniej Radomierzą. Nazwa Zameczek pochodzi od wybudowanego na niej zamku lub dworu obronnego, który stał się siedzibą rodziny. Usytuowany był na południowy- wschód od parku podworskiego na terenie nizinnym, nad rzeka Radomką. Własnością rodziny Podlodowskich był do 1731 roku, a następnie przechodził we władanie Tartów. W połowie XIX wieku Konstanty Dzianott wybudował tu dwór według projektu Franciszka Marii Lanciego. Spadkobiercy Konstantego Dzianotta w 1871 roku sprzedali dwór Ignacemu Drużbackiemu. Od 1876 roku właścicielami majątku został hrabia Włodzimierz Lubieniecki herbu Rola. W posiadaniu tego rodu dwór pozostawał do końca II wojny światowej. Dobra te odwiedzał Henryk Dobrzański „Hubal” powinowaty właściciela majątku. Po wojnie majątek rozparcelowano na wiele działek. Na resztówce powstało Państwowe Gospodarstwo rolne, przemianowane na w 1962 roku na Wojewódzki Zakład Unasieniania Zwierząt. Aktualnie park i dwór użytkuje prywatny właściciel. W dworze jest restauracja.

Wrzeszczów

Wieś istniejąca od XVI wieku z wcześniejszym kościołem parafialnym p.w. św. Marii Magdaleny. Wzmianki o dworze pochodzą z początków XVIII wieku. Był on własnością Stanisława Morstyna, wojewody sandomierskiego. Obecny kościół powstał staraniem właściciela majątku, według różnych źródeł, w 1706 lub 1716 roku. W 1714 roku Konstancja Morstynowa stworzyła podstawy opieki medycznej i tak powstał w dobrach Morstynów szpital dla ubogich mieszkańców majątku. Od 1811 roku własność tych dóbr przeszła we władanie rodzin Wąsowiczów, a od 1845 roku rodziny Domańskich. W 1827 roku wieś liczyła 29 domów i 213 mieszkańców. W drugiej połowie XIX wieku domów było 39 domów, 334 mieszkańców. W latach 1845-1902 wieś była własnością Rawiczów-Kuroszów. Mściław Żakowski kupił majątek w 1903 roku. Podczas I wojny światowej spalił się dach budynku. Remontu dokonali nowi właściciele rodzina Dobienieckich. W rękę Tadeusza Dobienieckiego istnieje majątek do 1936 roku, kiedy to nabył go Zygmunt Górski. W czasie II wojny światowej majątek zajęli Niemcy. Wynajmowany w latach 1945-76 na potrzeby szkoły podstawowej wrócił on do przedwojennych właścicieli, z mocno okrojonym majątkiem (poza terenem szkoły, sklepu, pól). Natomiast zabudowania dworskie zostały zniszczone.

Oblas

Nazwa Oblas dotyczyła tylko wsi włościańskiej, gdyż obszar dworski w księdze hipotecznej figurował jako Gaczkowice, potocznie używano nazwy Oblas. Gaczkowice, pierwotnie Gaćkowice, były gniazdem rodowym Bończyców-Sochów-Gaćkowskich. Długosz wymienił Jana Sochę jako dziedzica Krzyszkowic, a właściciela Gaczkowic. Dwuznaczność nazewnictwa powstała w związku z przeniesieniem folwarku i zarządu dóbr Gaczkowice z odległej, położonej za kompleksem lasów-wsi tej nazwy pod wieś Oblas. Nastąpiło to w końcu XVIII lub na początku XIX wieku, kiedy Gaczkowice i Krzyszkowice stały się własnością Krasińskich herbu Ślepowron i weszły do klucza dóbr Łaziska. Gaczkowice jako folwark został włączony do majątku Krzyszkowice. Część dóbr Gaczkowice nazwano Oblasem. Liczyły one 1348 morgów z czego około 800 stanowiły lasy 360 grunty orne, 30 stawy, 20 sady i ogrody reszta łąki, pastwiska i nieużytki. Miejscowość Oblas należała do gminy Wolanów i dopiero od 1945 roku weszła w skład gminy Przytyk.

Wrzos

Pierwsza historyczna wzmianka o Wrzosie jako parafii pochodzi z 1372 roku, kiedy wizytę złożył arcybiskup Gniezna, Jarosław. Stał tu wówczas kościół drewniany, który przetrwał do 1420 roku. W tym czasie zbudowano w stylu gotyckim nowy kościół murowany w kształcie krzyża, z cegły szlifowanej, wzmocniony przyporami, pod wezwaniem św. Wawrzyńca i Idziego. Sądząc z umieszczonego na sklepieniu herbu Jeleń, fundatorami byli Potkańscy. Konsekracji świątyni dokonano w 1521 roku. Wrzos był dawniej siedzibą rodów: Wrzosowskich, Potkańskich i Podlódowskich. Ksiądz Jan Długosz, historyk –kronikarz wspomina, że w XVI wieku kościół na krótko przeszedł w ręce arian i dopiero gdy Podlódowscy wrócili do katolicyzmu, został zwrócony katolikom. Również w XVI w. przez jakiś czas w Potkannie mieli swój zbor kalwini.

5.3. Krajobraz kulturowy Gminy Przytyk.

Wg ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku krajobrazem kulturowym jest przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy danego obszaru wpływa na wzrost tożsamości lokalnej i regionalnej oraz odzwierciedla jego historię i związek działalności ludzkiej z przyrodą. Cechą krajobrazu kulturowego jest jego ciągła ewolucja. Pozytywnym przejawem dbania o krajobraz jest jego harmonijne kształtowanie zachowując najcenniejsze elementy: zabytki, tereny przyrodnicze, osie widokowe oraz umiejętne wkomponowywanie współczesnych realizacji. Zarządzanie krajobrazem nie powinno być przypadkowe, a planowe z uwzględnieniem profesjonalnie opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w których ograniczy się rozproszoną zabudowę, zachowa się tradycyjny układ pól, ochronę terenów cennych przyrodniczo oraz obiektów historycznych z wyeksponowaniem tych najwartościowszych np. poprzez nienaruszania ich historycznego otoczenia i wskazywania osi i przestrzeni widokowych oraz dostosowanie nowych inwestycji do charakteru gminy.

W gminie Przytyk dominuje krajobraz rolniczy, otwarty, nizinny z niewielkimi wzniesieniami. Większość obszaru gminy stanowią użytki rolne, z charakterystyczną uprawą tunelową oraz zwarte kompleksy leśne. Występują również duże zbiorniki

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

wodne, jak zbiornik w Domanowie, Jagodnem czy stawy hodowlane w Zameczku i Oblasie. Znaczną wartość krajobrazową posiada dolina rzeki Radomki płynącej z pld.-zach. w kierunku ptn. - wsch. Zasadnicza siatka osadnicza rozwijała się równomiernie na tym terenie od XIV w. Przeważają wsi w typie ulicówek.

W krajobrazie kulturowym gminy Przytyk nie występują obiekty i miejsca kulturowe o zasięgu ogólnopolskim. Jednakże są obiekty i obszary, które wyróżniają się w regionie radomskim ze względu na wartości historyczne, naukowe, artystyczne i krajobrazowe. Najcenniejsze z nich to zabytki objęte ochroną prawną (wpis do rejestru zabytków). Największą liczbę zachowanych obiektów historycznych stanowią dzieła sakralne, sepulkralne i kultowe: kościoły, kaplice, cmentarze i kapliczki, wśród nich najstarszy zabytek w gminie kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca we Wrzosie, wzniesiony w XV wieku. Ponadto wszystkie zewidencjonowane kościoły parafialne we Wrzosie, Wrzeszczowie i Przytyku posiadają zabytkowe wyposażenie, wpisane do rejestru zabytków. W Przytyku i Wrzosie znajdują się również zabytkowe cmentarze objęte ochroną prawną, będące ważnym materialnym źródłem do badania dziejów wsi i parafii. Zachowały się ich układy i zabytkowe nagrobki z bogactwem form i typów oraz budynki cmentarne.

Przytyk, miejscowość gminna posiada zachowany układ urbanistyczny dawnego miasta. Niestety przedwojenna zabudowa została zniszczona przez wojska niemieckie podczas II wojny światowej. Ocalał w nienaruszonym stanie tylko kościół. Dzisiejsza zabudowa Przytyka powstała po II wojnie światowej. W części wykorzystano mury zniszczonych domów. Zaczyna przeważać zabudowa luźna, w przeciwieństwie do przedwojennej pierzowej, przeważnie murowano-drewniana, jednokondygnacyjna, kalenicowa. Wartość istniejącej zabudowy jest dość niska. Niestety ze względu na zniszczenie podczas II wojny światowej dawnej zabudowy, jedyną wartością miejscowości gminnej pozostał układ urbanistyczny, gdzie można wyodrębnić obszar rynku, centrum dawnego miasta lokowanego, a także siatkę ulic (trzy ulice wychodzące z narożników rynku- droga 740 wschód- zachód i droga 732 na północ). Droga 732 łączy rynek z terenem kościoła parafialnego usytuowanego na wzniesieniu. W kontekście historyczno-urbanistycznym warto zachować charakter małomiasteczkowy Przytyka z niską, kalenicową zabudową o zbliżonych do tradycyjnych bryłach, formach, detalu (gzymsy itp.).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Zabudowa małomiasteczkowa Przytyka

Dom przy ul. Warszawskiej 1 w Przytyku

Kościół parafialny w Przytyku wystawiony został w latach 30- tych XX wieku. Posiada wartościową architekturę neobarokową zaprojektowaną przez Stefana Szyllera, znanego architekta warszawskiego, twórcy m.in. budynku Politechniki w Warszawie. Wewnątrz znajduje się liczne wyposażenie kościoła w tym malowidło Jana Karola Rozena. Na dawnym cmentarzu przykościelnym usytuowane są płyty nagrobne i pomnik nagrobny Ignacego Działyńskiego z 1824 r. oraz figura i krzyż z XIX w. Niedaleko kościoła zlokalizowana jest plebania murowana z lat 30- tych XX wieku. Wyróżnia się charakterystyczną architekturą z tamtego tego okresu tj. z zamkniętym gankiem od frontu, łamanym dachem i szczytami udekorowanymi motywem promieni.

Budynek zabytkowej plebanii kościoła parafialnego w Przytyku

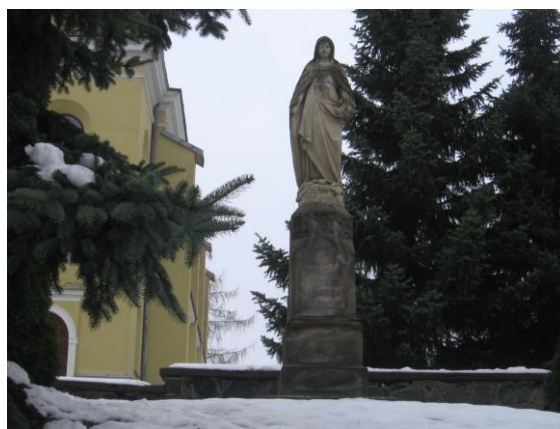

Figura Matki Boskiej z 1887 r. przy kościele parafialnym w Przytyku

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Na północ od kościoła znajduje się zabytkowy cmentarz parafialny z początku XIX wieku, z wpisaniem do rejestru zabytków układem przestrzenno- komunikacyjnym. W tym z nagrobkami i płytami nagrobnymi sprzed 1950 r. (31 obiektów). Ich wykonawcami byli radomscy kamieniarze: Hebdzyński, Staniszewski. Na uwagę zasługuje cmentarz żydowski położony przy drodze Przytyk-Radom. Zachowało się około 30 macew przepięknie rzeźbionych. Jest jednym z najcenniejszym z zachowanych kirkutów w regionie.

Drugim istotnym elementem krajobrazu kulturowego gminy jest zespół kościelny we Wrzosie. Składa się on z kościoła parafialnego, wzniesionego w XV wieku, w którym można znaleźć gotyckie mury i detal architektoniczny. W 1901 roku został powiększony za probostwa ks. Marka Gujskiego. Ten sam ksiądz wznosił piękny krzyż żelazny, ażurowy przed kościołem oraz bramę. Ogrodzenie kościoła wzniesiono później według projektu ks. Władysława Paciaka, który pochodził z tutejszej parafii. Obok kościoła usytuowany jest cmentarz parafialny założony na początku XIX wieku, na którym znajduje się kilkanaście zabytkowych nagrobków. Najstarsze pochodzą z 1 połowy XIX wieku. Na terenie cmentarza jest również kaplica cmentarna również XIX- wieczna. Nekropolia została wpisana do rejestru zabytków w 2014 r.

Kaplica cmentarna na cmentarzu we Wrzosie

Brama kościelna we Wrzosie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

We Wrzosie istnieje drewniany młyn, jako jedyny tego typu zachowany na terenie gminy. Posiada znaczne walory krajobrazowe i historyczne.

Kolejnym elementem jest zespół kościelny oraz zespół dworski we Wrzeszczowie. Zespół kościelny składa się z kościoła parafialnego wzniesionego w stylu barokowym w 1716 roku, dzwonnicy i nowszej plebanii, ale o ciekawej architekturze. W kościele znajduje się interesująca grupa płyt epitafijnych. Uzupełnieniem zespołu jest przedwojenne ogrodzenie. We Wrzeszczowie na cmentarzu parafialnym powstałym na początku XIX wieku zewidencjonowano 10 zabytkowych nagrobków i kaplicę św. Katarzyny z 1828 roku. Zespół dworsko parkowy mocno okrojony w okresie powojennym z dworem o oryginalnej architekturze powstałej wskutek wielu przebudów.

Kaplica cmentarna we Wrzeszczowie

Cmentarz parafialny we Wrzeszczowie

Oprócz tych trzech głównych elementów na terenie gminy znajdują się jeszcze: zespół dworsko- parkowy w Oblasie z dworem w stylu klasycyzującym i parkiem o czytelnej kompozycji posiadającym duże walory krajobrazowe zarówno w aspekcie kulturowym, jak i przyrodniczym oraz zespół dworski w Zameczku.

Pojedyncze domy drewniane jako przykłady dawnej zabudowy wiejskiej zostały ujęte w GEZ są nieprzekształcone i znajdują się w dostatecznym stanie. Tak jak na całym terenie woj. mazowieckiego i tutaj w krajobrazie gminy istotnym elementem są kapliczki, krzyże i figury. Część z nich związana jest z przestrzenią przykościelną (krzyż i figura Matki Boskiej w Przytyku, krzyż na cokole we Wrzeszczowie).

5.4. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków (rejestr /A/)

Miejscowość	Obiekt	nr rejestru zabytków
Oblas	Dwór, 1 poł. XIX w.	544/A z 07.06.1970 r. 135/A z 12.02.1982 r.
Oblas	Park dworski, 1 poł. XIX w.	A- 1258 z 21.08.2014 r
Oblas	Spichlerz	544/A z 07.06.1970 r., 135/A z 12.02.1982 r.
Przytyk	Cmentarz żydowski, XVII w.	404/A z 03.04.1989 r.
Przytyk	Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św. 1930-36	370/A z 05.01.1988 r.
Przytyk	Cmentarz rzym. – kat., 1 poł. XIX w. (stara część zlokalizowana na działce nr ew. 128)	dec. MWKZ nr 1060/2014 z 16.09.2014 r.
Wrzeszczów	Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny, 1 poł. XVIII w.	290/A z 18.10.1956 r., 391 z 21.06.1967 r. oraz 186/A z 15.10.1982 r.
Wrzeszczów	Zespół dworski: dwór (XVIII w.), park (XIX w.)	Nr rej.753/A/91 z dnia 19.12.1957 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Wrzos	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca, XV w., 1901 r.	292/ z 18.10.1956 r., 386 z 21.06.1967 r. oraz 187/A z 15.10.1982 r.
Wrzos	Cmentarz rzym.-kat. z poł. XIX w. (stara część, zlokalizowana na działce ew. nr 153/1)	A- 1278 z 10.12.2014 r.
Zameczek	Zespół dworski: dwór i park z XIX w.	787 z 16.09.1972 r. oraz 206/A z 14.04.1983 r.

Zgodnie z art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nie ruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni.

12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić:

- 1) prace konserwatorskie,
- 2) prace restauratorskie,
- 3) badania konserwatorskie

– na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Zabytek nieruchomy wpisuje się do rejestru zabytków (art. 9 ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego, lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

5.5. Zabytki nieruchome

Oblas, dwór, 1 połowa XIX wiek

Dwór został wzniesiony przez Krasińskich na pocz. XIX w. w stylu klasycystycznym, został przebudowany w okresie międzywojennym w tzw. „stylu polskim”. Uzyskał m.in. dach łamany. Obecnie zachował się korpus główny budynku bez przybudówki. Budynek murowany z cegły, otynkowany, jednokondygnacyjny z poddaszem. Część centralna dwukondygnacyjna obustronnie zakończona szczytem trójkątnym z okrągłą lukarną. W elewacji południowej znajduje się ganek czterofilarowy zwieńczony balkonem z balustradą tralkową. W elewacji północnej zamknięty ganek,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

udekorowany lizenami z analogicznym balkonem jak od południa. Detal architektoniczny w formie profilowanego gzymsu wieńczącego. Od zakończenia II wojny światowej do 1984 r. we dworze mieściła się filia Zbiorczej Szkoły Gminnej w Przytyku.

Dwór w Oblasie

Oblas, park dworski, XIX w.

Park założony jako założenie krajobrazowe. Istotnym elementem układu komunikacyjnego jest fragment alei obwodnicowej biegnącej wokół parku. Łączy się z zachowaną aleją wjazdową obsadzoną grabami. Prowadzi również do budynku dworu. Centralnie w parku znajduje się rozległa polana powstała wtórnie. Dawniej funkcjonowało tutaj boisko, następnie uprawiano owoce. Otwarta przestrzeń polany wraz z kurtynami starych drzew tworzy szereg ciekawych scenerii o naturalistycznym charakterze. Na terenie parku występuje cenny starodrzew: lipy, jesiony, kasztanowce, dęby, graby, modrzewie. Jedno z drzew posiada status pomnika przyrody. Jest to dąb szypułkowy o obwodzie ok. 4 m.

Oblas, spichlerz, 1 poł. XIX w.

Budynek spichlerza zlokalizowany na południe od dworu w dawnej części folwarcznej, po drugiej stronie drogi. Budynek murowany, otynkowany, na rzucie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

prostokąta, o zwartej bryle, dwukondygnacyjnej z poddaszem. Nakryty dachem dwuspadowym (pokrycie dachowe z eternitu). Naroża budynku boniowane, gzyms wieńczący wydatny, gzyms kordonowy prosty. Otwory okienne, prostokątne w układzie poziomym. W szczycie okno zakończone łukiem. Stołarka okienna drewniana, ramowa. W latach 30- tych XX w. obiekt wyremontowano. W 1985 roku wymieniono pokrycie dachowe.

Spichlerz w Oblasie

Przytyk, kościół parafialny, 1932r.-1936r.

Obecny kościół, według projektu arch. Stefana Szyllera, zbudowany został w latach 1932 - 1936 staraniem ks. Jana Lipińskiego i ks. Władysława Dziubka. Konsekracji dokonał w 1962 r. bp. Piotr Gołębiowski. Poprzedni kościół był w złym stanie technicznym, poza tym nie mieścił wszystkich wiernych. Jest świątynią w stylu neobarokowym, wzniesioną z cegły, trójnawową i halową. Sklepienia są kolebkowe na gurtach z lunetami w nawach, w prezbiterium krzyżowe. Fasada dwuwieżowa, część środkowa zwieńczona szczytem flankowanym ślimacznicami. Detal architektoniczny eklektyczny, neobarokowy w postaci portali i gzymsów.

Kościół parafialny w Przytyku

Przytyk, stara część cmentarza parafialnego, XIX w.

Cmentarz grzebalny został założony w 1 poł. XIX w., następnie powiększony w 1997 r. Usytuowany przy drodze Przytyk- Studzienice- Radzanów. Teren cmentarza jest płaski, układ przestrzenny nekropolii ukształtowany do poł. XX w. czytelny i regularny. Układ komunikacyjny obwodnicowy z zaakcentowaną aleją wschód- zachód na osi bramy cmentarnej. Cmentarz ogrodzony prostym, niskim murem kamiennym wykonanym po 1945 r. Poprzedni mur rozebrany przez Niemców w czasie II wojny światowej. Brak pozostałości historycznego drzewostanu. Zachowało się wiele cennych nagrobków z XIX w. i 1 poł. XX w., prezentujących różne typy m.in: płyta nagrobna, krzyż na cokole, figura na cokole, pień drzewa, stela. Z wyjątkiem nagrobka rodziny Grodzińskich z 2 ćw. XX w. wykonanego z granitu, pozostałe są z piaskowca. Najstarszy jest nagrobek Maryana Wachowicza z 2 ćw. XIX w. Pod względem artystycznym na szczególną uwagę zasługują: wspomniany już nagrobek Wachowicza, wykonany w formie steli w stylistyce klasycystycznej ze zwieńczeniem wolutowym, udekorowanym rozetami, motywem klepsydry oraz ornamentem kimationowym; nagrobek rodziny Działot z 3 ćw. XIX w., przedstawiający kobietę w chitonie wspartą o urnę. Odznacza się on rozbudowaną symboliką cmentarną oraz wysoką jakością wykonania, znamionującą znakomitego rzeźbiarza; monumentalny nagrobek Marji ze Skarżyńskich Lubienieckiej z 3 ćw. XIX w., wykonany w stylistyce neoklasycyzmu, z rozbudowanym cokolem pod krzyż, ujętym w górnej części kolumnami, zwieńczony wydatnym gzymsem z półokrągłymi szczytami nagrobek Stanisława Mikuckiego i Stefana Ruśkiewicza z 1 ćw. XX w. z bardzo plastyczną, płaskorzeźbioną stelą

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

przedstawiającą scenę z Ogrójca z postaciami Chrystusa i anioła; mogiła prawosławna z tablicą nagrobną w języku rosyjskim (4 ćw. XIX w.). Na kilku nagrobkach pojawiają się sygnatury z nazwiskami kamieniarzy: L. Staniszewski i Hebdzyński z Radomia.

Cmentarz parafialny w Przytyku

Wrzos, kościół parafialny, 1420r., 1901r.

W odległości 4 km na zachód od Przytyka leży miejscowość Wrzos z najstarszą budowlą w gminie. Jest to kościół parafialny pw. świętego Wawrzyńca, wybudowany w 1420 r. w stylu gotyckim, a rozbudowany na początku XX wieku. Z tej parafii z miejscowości Potkanna, pochodził ks. Władysław Paciak (1903-1930) - najwybitniejszy z radomskich malarzy powojennego pokolenia. W latach 1917 – 1923 staraniem ks. Piotra Dembowskiego, kościół ponownie został odrestaurowany, a 23 czerwca 1923 roku konsekrowany przez ks. bp Pawła Kubickiego. Świątynia gotycka, orientowana, powstała z cegły w układzie polskim z użyciem zendrówki. Nawa była trzyprzęsłowa kwadratowa, z prezbiterium węższym zamkniętym wielobocznie. Bryłę wsparto przyporami. W nawie i prezbiterium występują sklepienia sieciowe. Kościół przedłużono o 20 łokci, opatrzone pięknym, żebrowanym sklepieniem. Dobudowano dwie kaplice według planów architekta Wojciechowskiego z Warszawy, kruchty i zakrystię od strony południowej oraz specjalny babiniec dla kobiet. Wzniesiona została również wieża.

Kościół parafialny we Wrzosie

Wrzos, stara część cmentarza rzymsko- katolickiego, XIX w.,

Cmentarz grzebalny we Wrzosie założony ok. poł. XIX w. Objął dawny cmentarz przykościelny i nowy teren przeznaczony na pochówki od strony wschodniej. Układ przestrzenny nekropolii został ukształtowany między XIV w. i poł. XX w. Jest czytelny i regularny. Głównym elementem założenia jest kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca z 1420 r., rozbudowany w 1905 r. Kaplica cmentarna z XIX w. zlokalizowana w północno- zachodnim narożniku d. cmentarza przykościelnego została przebudowana w 2 poł. XX w. Teren cmentarza jest płaski. Kształt podłużny (zachód -wschód), nieregularny. Układ komunikacyjny dwurzędowy w kierunku wschód- zachód z poprzeczną aleją główną powstałą po 1945 r. Ogrodzenie XX-wieczne w części kamienne (d. cmentarz przykościelny) oraz betonowe w części wschodniej. Brak pozostałości dawnego drzewostanu. Na cmentarzu zachowało się kilkanaście historycznych nagrobków. Najstarszy zachowany nagrobek pochodzi z 3 ćw. XIX w. Nagrobki zabytkowe są orientowane. Prezentują typy: krzyż na cokole, stela, pień na skałce, płyta nagrobna, grobowiec. Oprócz nagrobka Elwiry Janisławskiej z żeliwa, pozostałe wykonane zostały z piaskowca. Na jednym z obiektów znajduje się sygnatura kamieniarza z Szydłowca. Pod względem artystycznym na szczególną uwagę zasługują: nagrobek ks. Antoniego

Ambrożewicza z 4 ćw. XIX w., eklektyczny z dekoracją o bogatej symbolice: motyw całunu, księga, stula, kielich mszalny oraz uskrzydłona klepsydra. Nagrobki Katarzyny Fokt i ks. Marka Gujskiego z 1 ćw. XX w. formie i detalu w stylistyce neogotyckiej, nagrobek stela Julji Jasieńskiej z 3 ćw. XIX w., mogiła powstańców z 1863 r. wpisana do rejestru zabytków byłego województwa radomskiego prawomocną decyzją WKZ w Radomiu pod nr 168/B/97 z dnia 08.09.1997 r., figura św. Jana Nepomucena ustawiona na mogile. Na cmentarzu pochowani są m.in. tutejsi proboszczowie (ks. Marek Gujski przeprowadził rozbudowę kościoła na pocz. XX w.), właściciele ziemscy (Jasieńscy, Sobolewscy), powstańcy styczniowi (dwie mogiły poległych w trakcie bitwy pod Wirem 23 sierpnia 1863 r.). Znajduje się tu też grób uznanego artysty ks. Władysława Paciaka.

Zabytkowe nagrobki na cmentarzu we Wrzosie

Wrzeszczów, kościół parafialny, 1707r.- 1716r.

Parafia istniała tu już ok. 1470 r. Poprzedni kościół drewniany spłonął w 1707 roku. Budowa nowego kościoła została ukończona w 1716 roku, nakładem Stanisława Morsztyna wojewody sandomierskiego. Barokowa świątynia odnawiana była w 1869, 1887, i 1956 roku. Kościół orientowany, murowany, tynkowany. Prezbiterium jest jednoprzęsłowe, prostokątne, nakryte spłaszczoną kopułą na pendentywach, za nim od wschodu półkolistą zakrystia sklepioną spłaszczoną półkopułą. Nawa równa z prezbiterium szerokości i wysokości, trójprzęsłowa, o prześle środkowym sklepionym spłaszczoną kopułą na pendentywach, nad węższymi przęsłami skrajnymi kolebki z lunetami na gurtach. Po bokach środkowego prześła nawy symetryczne. Kaplice nakryte kopułkami, od płn. św. Urbana, od pld.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Matki Boskiej. Wewnątrz ściany nawy są opięte zdwojonymi pilastrami. Wejście do kaplic arkadowe, ujęte w pilastry, w ścianach skrajnych nawy, arkadowe wnęki. W świątyniach narożnikach kaplic niskie pilastry dźwigające gzyms. Fasada zachodnia trójdzielna, opilastrzana, z trójkątnym szczytem; na osi portal barokowy, z kartuszem w półkolistym przyczółku oraz okno zamknięte odcinkowo.

Kościół parafialny we Wrzeszczowie

Wrzeszczów, dwór, 1714r., 1914r.

Prawdopodobnie został wzniesiony w XVIII wieku. Jednakże wielokrotne przebudowy wpłynęły na jego wygląd i obecne wartości zabytkowe. Największym przeobrażeniem uległ w 1914 roku kiedy został odbudowany po pożarze dachu. Budynek murowany, jednokondygnacyjny z częścią centralną dwukondygnacyjną oraz przybudówkami. Portyk dwukolumnowy w części środkowej, wspierający balkon cofnięty wobec elewacji, zakończony trójkątnym szczytem. Elewacja zakończona dekoracyjnie gzymsem z uskokami w partii bocznych pilastrów, gzymsem kordonowym, i niszami. Do wejścia głównego prowadzą schody. W narożach budynku lizeny.

Dwór we Wrzeszczowie

Wrzeszczów, park, XIX wiek

Park we Wrzeszczowie został założony w XIX w. W latach 1936- 1939 przeorganizowany. Pierwotnie centralnym punktem założenia parkowego był budynek dworu. Niestety powojenny podział parku, wydzielenie części parku pod teren szkolny wraz z budową szkoły od wschodu, wybudowanie sklepu w części południowej spowodował degradację jego układu. Pozostałości parku ciągną się na osi północ-południe z dworem zlokalizowanym we wschodniej części nieruchomości. Obecny drzewostan jest różnowiekowy. Obok 200- letnich drzew (jesiony i lipy), występują także drzewa kilkudziesięcioletnie. W parku znajduje się ok. 19 gatunków drzew: klony, jesiony, lipy, bzy oraz drzewa owocowe. Wzdłuż ogrodzenia szkolnego zachował się szpaler wiekowych jesionów. W części północnej zachowała się dawna studnia, jedyna pozostałość po zabudowaniach dworskich. Istniejące założenie ma dużą wartość z punktu widzenia ekologicznego ze względu na brak w okolicy dużych skupisk drzew.

Park we Wrzeszczowie

Zameczek, dwór, połowa XIX wiek

Budynek dworu został wzniesiony ok. poł. XIX wieku wg projektu arch. Franciszka Marii Lanciego- znanego architekta, twórcy m.in. skrzydła pałacu w Wilanowie. Budynek jest murowany, parterowy w stylu klasycyzującym. W elewacji północnej portyk czterokolumnowy, zwieńczony tympanonem, w elewacji południowej ryzalit ozdobiony czterema pilastrami jońskimi również zwieńczony trójkątnym szczytem. W elewacjach bocznych ganki zakończone szczytami trójkątnymi. Występuje bogaty detal architektoniczny w postaci gzymsów nadokiennych, opasek okiennych i drzwiowych, profilowanego gzymsu wieńczącego, boniowania narożnego, fryzów arkadkowych. Wnętrze dostosowane do nowych funkcji (restauracja).

Zameczek, park, XIX wiek

Park dworski został założony w połowie XIX w. w typie krajobrazowym. Na północ od przepływającej nieopodal rzeki Radomki. Drzewostan jest mocno zróżnicowany, uporządkowany. Oprócz pierwotnej szaty roślinnej: lip, grabów, klonów i dębów wprowadzono po wojnie wiele nowych gatunków. Układ założenia dworsko-parkowego został zachwiany poprzez budowę w bliskim sąsiedztwie dworu bloku mieszkalnego (w dalszym kolejnych tego typu budynków w miejsce zabudowań dworskich), wycinkę starego drzewostanu, likwidację sadów oraz podział parku.

Przytyk, cmentarz żydowski, XVII wiek

Cmentarz żydowski w Przytyku zlokalizowany jest na skraju lasu, po lewej stronie drogi do Radomia. Kirkut powstał zapewne w XVII wieku. Przez wiele lat było to miejsce pochówku także dla zmarłych wyznania mojżeszowego z innych miejscowości, w tym także z Radomia. W 1882 r. wybudowano bramę na cmentarz obecnie nie zachowaną. Na szczególną uwagę zasługuje podwójna macewa rabinów Samuela Zajnewa i jego syna Jecheskiela Zeliga. Cmentarz został zniszczony w czasie II wojny światowej. Do dziś na terenie cmentarza zachowało się około 30 pięknych, zewidencjonowanych nagrobków oraz kilkadziesiąt fragmentów podstaw połamanych nagrobków (obecnie nie sposób doszukać się wszystkich). Teren jest zalesiony, przechodzący w las. Nieznane są nazwiska artystów-rzemieślników, którzy wykuwali nagrobki. Jedyna zachowana sygnatura kamieniarza wskazuje na A. Wajsberga Dadima Finkli. Obecnie cmentarz ogrodzony jest metalowym płotem - (od strony zachodniej i północnej) z furtką od strony zachodniej. Jeden z badaczy dziejów judaistyki na terenie regionu radomskiego Adam Penkalla napisał iż, „na terenie cmentarza dominują pojedyncze nagrobki, ale zachowały się również podwójne - osób spokrewnionych ze sobą. Płyty są zakończone łukami o zróżnicowanym kształcie, przy czym najwięcej jest łuków pełnych. Znaczna część płyt została ozdobiona elementami architektonicznymi, charakterystycznymi dla epoki neoklasycyzmu oraz symbolicznymi płaskorzeźbami, z wyjątkowo bogatą ornamentyką roślinną, nawiązująca o zdobnictwa romantycznego oraz secesji. Zdobnictwo wykonano techniką reliefu.”

Płyta nagrobna na kirkucie w Przytyku

5.6. Obiekty małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne

Na terenie gminy zlokalizowanych jest dużo kapliczek, krzyży i figur przydrożnych. Obiekty tego typu są rozpowszechnionym elementem krajobrazu nie tylko regionu radomskiego, ale i przeważającej części kraju. Ich ustawianie wiązało się z lokalną tradycją oraz religijnym, duchowym doświadczeniem fundatorów katolickich. Powstawały na pamiątkę ważnych wydarzeń historycznych, sytuacji rodzinnych, z obawy przed chorobami czy wojnami.

Miały charakter dziękczynny, suplikacyjny, a nawet odstraszaający. Najczęściej wybierano lokalizację w pobliżu świątyń, przy skrzyżowaniach, przy wjeździe do wsi, przy mostach, a bardziej osobiste przed domami. Na terenie gminy Przytyk zewidencjonowano kilka obiektów przydrożnych. Należy do nich: kaplica kubaturowa w Glinicach, fundacji dziedziczki Zgliszczyńskiej z 1863 r., kapliczka murowana z 1918 r. w Goszczewicach, kapliczka murowana z pocz. XX wieku przy ul. Targowej w Przytyku, krzyż na cokole z pocz. XX w. we Wrzosie, Dębie, Glinicach, figura Matki Boskiej we Wrzeszczowie z 1904 r., a także figura św. Jana Nepomucena z Krzyszkowic z 1793 r.

Kapliczka w formie krzyża w Goszczewicach

Kaplica kubaturowa w Glinicach

Figura św. Jana Nepomucena z Krzyszkowic

Figura Matki Boskiej w Wrzeszczowie

5.7. Zabytki ruchome

Zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. - Dz. z 2017 r., poz. 2187)

Na podstawie art. 10 ust. 1 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela zabytku ruchomego. Po uprawomocnieniu się decyzji nadawany jest numer rejestru z literą „B”. Do rejestru zabytków ruchomych wpisywane są także nie wymieniane w ustawie obiekty, których „ruchomość” jest problematyczna. Są to mające wartość artystyczną detale architektoniczne czy dekoracje architektoniczne (polichromie, sztukaterie), stałe połączone z podłożem elementy wyposażenia wnętrz (różnego rodzaju struktury ołtarzowe, epitafia, kominki, piece) oraz elementy tzw. małej architektury (rzeźby ogrodowe, wodotryski, niekubaturowe kapliczki, krzyże przydrożne czy nagrobki cmentarne).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Przytyk, kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego

Do rejestru zabytków ruchomych zostało wpisanych 37 obiektów wystroju i wyposażenia kościoła pod nr rej. **112/B/95** i **113/B/95**. Najwięcej zabytków składa się na wyposażenie barokowe: chrzcielnica, rzeźby, naczynia liturgiczne, ornaty. Dużą grupę stanowią obiekty XIX-wieczne i z pocz. XX wieku. Na szczególną uwagę zasługuje polichromia w prezbiterium Jan Karola Rosena - „Znalezienie Krzyża Świętego”, wykonana w technice tempery na tynku w 1935 roku. Poza tym płyty nagrobne poświęcone m.in. Katarzynie Białaczowskiej, żonie Wawrzyńca Podlódowskiego oraz teściowi poety Jana Kochanowskiego, Lupie Podlódowskiemu. Interesującą formę ma nagrobek na cmentarzu przykościelnym z 1824 roku Ignacego Dzianotta. Ochroną prawną objęty jest również piaskowcowy krzyż przydrożny z 1865 roku.

Widok na prezbiterium kościoła parafialnego w Przytyku

Nagrobek Ignacego Dzianotta z 1824 r. przy kościele w Przytyku

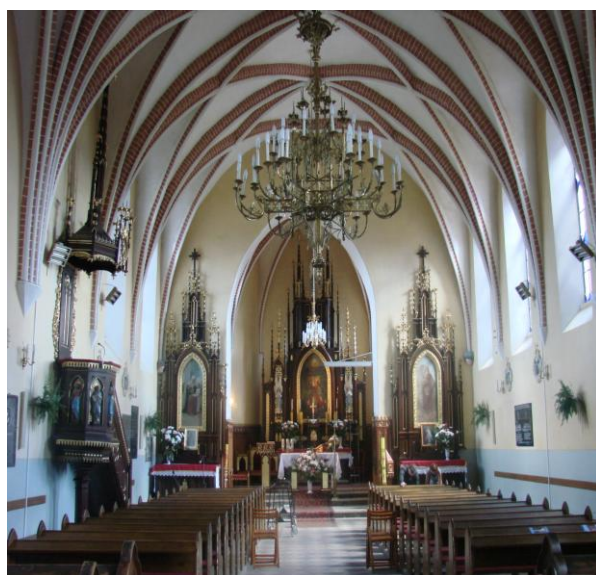

Wrzos, kościół p.w. św. Wawrzyńca

Do rejestru zabytków ruchomych zostało wpisanych 21 obiektów ruchomych stanowiących wystrój i wyposażenie, pod nr rej. **168/B/97**. Bardzo cenne są zachowane detale architektoniczne i elementy konstrukcyjne z czasów budowy świątyni gotyckiej: fryz ceglany na elewacji prezbiterium i nawy, portal w południowej ścianie, wsporniki i zworniki sklepienne w nawie głównej, zworniki. Z tego okresu jest także chrzcielnica. Wiele obiektów pochodzi z XVIII wieku, kiedy to był wymieniany wystrój świątyni: monstrancja, ornaty, płyta nagrobna Branwickich. Z XIX wieku pochodzą obraz św. Wawrzyńca z ołtarza głównego, płyty nagrobne Maksymiliana Poraj Jasieńskiego z 1886 roku i Janiny z Węgierskich Jasieńskiej z 1861 r. Ołtarz główny, ołtarze boczne i ambona są neogotyckie z 1905 roku. Pod tym samym nr rejestru wpisana jest mogiła zbiorowa powstańców polskich z 1863 roku na cmentarzu parafialnym jako miejsce pamięci. Ołtarze wykonała firma Krzywicki i Morawski, wykonawca ołtarzy w farze radomskiej.

Zwornik z kościoła parafialnego we Wrzosie

Prezbiterium kościoła parafialnego we Wrzosie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Wrzeszczów, kościół p.w. św. Marii Magdaleny

Do rejestru zabytków ruchomych zostało wpisanych 18 obiektów ruchomych stanowiących wystrój i wyposażenie pod nr rej. **163/B/97**. Najcenniejsze obiekty związane są czasem powstania świątyni (XVIII wiek): wapienny portal główny, obraz św. Józef z Dzieciątkiem, ornaty i kapy, chrzcielnica. Z poprzedniego, drewnianego kościoła zachowała się chrzcielnica z XV wieku. Dużą grupę stanowią tablice inskrypcyjne usytuowane na ścianach kościoła: XVIII- wiecznej XIX wieczne, upamiętniające miejscowe rodziny szlacheckie.

Wnętrze kościoła parafialnego we Wrzeszczowie

Krzyż na cokole na terenie przykościelnym parafii św. Marii Magdaleny Wrzeszczowie

5.8. Zabytki archeologiczne

W obrębie gminy Przytyk w ramach realizacji programu prospekcji terenowej Archeologiczne Zdjęcie Polski zewidencjonowano (po weryfikacji) łącznie **133 stanowisk archeologicznych**. Szczegółowa lokalizacja stanowisk archeologicznych dostępna jest w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura Radom. Na terenie gminy brak stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. Odnotować należy natomiast występowanie obiektów archeologicznych o tzw. własnej formie krajobrazowej:

1.Goszczewice stan.1, nr obszaru AZP 73-64 (grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)

2.Potkana stan.1 nr obszaru AZP 73-64 (grodzisko stożkowate, dwór na kopcu)

3.Zameczek stan.1 nr obszaru AZP 72-65 (dwór na kopcu)

Bardzo ważną kwestią w kontekście konserwatorskim jest pilne rozważenie możliwości wpisu do rejestru zabytków wyżej wspomnianych stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej, co niewątpliwie przyczyniłoby się do ochrony administracyjno-prawnej wspomnianych obiektów. Natomiast po odpowiednim ich zagospodarowaniu w tym uczynieniu oraz przystosowaniu na potrzeby zwiedzających, obiekty te mogłyby stanowić bazę do stworzenia specjalnego szlaku archeoturystycznego. Obejmującego ten typ zasobów dziedzictwa archeologicznego. W systemie Archeologicznego Zdjęcia Polski teren gminy znajduje się na 6 obszarach, na których zostały przeprowadzone badania powierzchniowe w latach 1981 -1999 (**patrz aneks nr 2**).

Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Przytyk posiadają zróżnicowany charakter i datowanie. Reprezentowane są przez artefakty archeologiczne sięgające swą chronologią od epoki kamienia gładzonego (neolit) po okres nowożytny. W tym miejscu podkreślić trzeba zdecydowanie dominującą przewagą stanowisk średniowiecznych i nowożytnych. Zasygnalizować jednakże należy, iż bardzo interesujące stanowiska archeologiczne o charakterze sepulkralno-osadniczym wiążą się z bytnością na tych terenach grup społeczeństwa kultury przeworskiej. Duże kompleksy osadnicze tej kultury rozpoznano przede wszystkim w miejscowościach położonych w rejonie dzisiejszej Radomki i Zalewu

Domaniowskiego. W tym znane z literatury przedmiotu osady i cmentarzyska ze Słowikowa, Wólki Domaniowskiej czy Oblasu.

Okres neolitu można wiązać głównie ze stanowiskami Kobrówka stan.1, Młódnice stan.4, Ostrołęka stan.1, Przytyk – Piaski stan.1, Wygnanów stan.8,9 , Zameczek stan.3 . Epokę brązu i wczesną epokę żelaza charakteryzują przede wszystkim stanowiska Borki stan.3,5,7, Borowiec stan.1, Domaniów stan.4,16,18, Młódnice- G. Czubatka stan.6,7, Słowików stan.4, Wrzos stan.3, Wygnanów 7, 10, Zameczek stan.3. Okres lateński oraz okres wpływów rzymskich przedstawiają głównie stanowiska Borki stan.1,2, Domaniów stan.18, Kobrówka stan.1,2,3, Potkanna stan.2, Przytyk-Piaski stan.5, Słowików stan.2, Zameczek stan.3,8. Jednakże największe nasycenie osadnictwa na terenie gminy pochodzi z okresu od średniowiecza po czasy nowożytne. Są to głównie stanowiska w postaci osad , a także śladów osadniczych. Do naczelnych stanowisk archeologicznych z tych okresów chronologicznych należą: Borki stan.3,4, Domaniów stan.6,7,8,9,11, Domaniów Jutki stan.17, Glinice stan.1, Goszczewice stan.1,2,3,5,10,11, Kaszowska Wola stan.1,2, Kobrówka stan.3, Ostrołęka stan.2, Przytyk-Piaski stan.1,2,5, Potkanna stan.1,2, Studzienice stan.1,2,3, Wrzeszczów stan.1,2,3,5, Wrzos stan.4,5, Zameczek stan.1,2,3,4,6,10. W chwili obecnej największe zagrożenie dla stanowisk archeologicznych występujących na obszarze gminy Przytyk stanowi działalność człowieka związana z rolnictwem oraz zabudową siedliskową. Orka wzmacnia działania erozyjne w glebie, co zdecydowanie przyspiesza procesy destrukcyjne w obrębie ewentualnych stanowisk archeologicznych. Kolejnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest działalność detektorystów oraz tzw. „poszukiwaczy skarbów”. Ich proceder wywiera ogromny, negatywny wpływ na obiekty zabytkowe, powodując spustoszenie wśród nawarstwień kulturowych danego stanowiska, jak również pozbawia ewentualnych badaczy zabytków, mogących wyjaśniać np. datowanie stanowiska archeologicznego. Ze względu na powyższe, informacje na temat położenia poszczególnych stanowisk powinny być do wglądu tylko dla pracowników urzędu gminy bądź właścicieli terenu, na którym zlokalizowano stanowisko archeologiczne. Dodatkowym bardzo poważnym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych i zalegających tam warstw kulturowych, obiektów archeologicznych oraz wszelkich pozostałości pradziejowej egzystencji człowieka, są wielkie inwestycje liniowe (np. autostrady, drogi, gazociągi itp.). Przedsięwzięcia takie stanowią zagrożenie dla archeologicznego dziedzictwa kulturowego ale równocześnie stwarzają szansę na lepsze rozpoznanie, dzięki ratowniczym badaniom archeologicznym, pradziejów danego regionu i niejednokrotnie prowadzą

do znacznego podniesienia jego walorów turystycznych dzięki randze dokonanych odkryć.

Ważne jest aby wszelkie planowane inwestycje liniowe związane z szerokim zakresem prac ziemnych poprzedzić weryfikacyjnymi archeologicznymi badaniami powierzchniowymi. Konieczność ta jest spowodowana długim czasem jaki minął od przeprowadzenia poprzednich tego typu badań prowadzonych w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski. W związku z czym wiele danych dotyczących stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie gminy Przytyk mogło ulec zmianie, na skutek działalności człowieka oraz sił natury powodujących ich ciągle przeobrażenia. Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Natomiast zgodnie z zapisami art. 7 tejże ustawy formami ochrony zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W dniu 5 czerwca 2010 roku weszła w życie ustawa z dnia 18 marca 2010r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw. Przede wszystkim rozszerzyła ona, wymieniony wyżej katalog form ochrony zabytków. Ponadto, do art. 19 tejże ustawy dodany został ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach, o których wyżej mowa. Są to zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków i ich otoczenie oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Prowadzi to do zmiany charakteru prawnego gminnej ewidencji zabytków, traktowanej dotychczas wyłącznie jako materiał informacyjno-dokumentacyjny. Podstawa prawna obligująca do uwzględniania stanowisk archeologicznych w gminnej ewidencji zabytków zawarta jest w zapisach ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku. W art. 3 pkt. 4 ustawa definiuje zabytek archeologiczny jako: **zabytek nieruchomy**, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

tym wytworem. Natomiast Art. 22 pkt. 5 tejże ustawy głosi iż: W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte: zabytki nieruchome wpisane do rejestru, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wszystkie stanowiska archeologiczne dzięki realizacji programu Archeologicznego Zdjęcia Polski znajdują się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

5.9. Zabytki w zbiorach muzealnych.

W granicach administracyjnych gminy nie funkcjonuje placówka prowadząca działalność muzealną. Zabytki archeologiczne z obszaru gminy Przytyk, pozyskane w czasie badań wykopaliskowych, znalezisk przypadkowych, a także prospekcji powierzchniowej prowadzonej w ramach akcji Archeologicznego Zdjęcia Polski znajdują się w zbiorach działu archeologii Muzeum im. Jacka Malczewskiego w Radomiu.

Naczynko gliniane pochodzące z epoki brązu znalezione na terenie gminy Przytyk
(własność Muzeum im. J. Malczewskiego w Radomiu)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

W Gimnazjum Publicznym w Przytyku działa izba regionalna, gromadząca zabytkowe eksponaty o charakterze etnograficzno-historycznym. Izba podzielona jest na trzy części. Pierwsza z części odnosi się do wyposażenia i wystroju chaty wiejskiej z XVIII/XIX wieku. Druga dotyczy wyglądu podwórza wiejskiego. Trzecia część to ekspozycja ścienna: „Ślady przeszłości” obejmująca fotografie, stare dokumenty i pamiątki.

Izba regionalna w Publicznym Gimnazjum w Przytyku

http://wdolinieradomki.pl/izba_przytyk

5.10. Dziedzictwo niematerialne

Zespół folklorystyczny „Wrzosowianki” z Wrzosowa

<http://przytyk.pl>

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Termin dziedzictwa niematerialnego według definicji przyjętej przez organizację UNESCO w Konwencji z 2003r. (organizacji, której podstawowym celem jest wspieranie współpracy międzynarodowej w dziedzinie kultury, sztuki i nauki) określa spuściznę tą jako różnego rodzaju:

- tradycje i przekazy ustne przenoszące wiedzę i tworzące pamięć zbiorową.
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne potwierdzające tożsamość społeczną i kulturową osób, które je kultywują
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym (rzemiosło i rękodzielnictwo)
- wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata

Dziedzictwo niematerialne gminy związane jest między innymi z podtrzymywaniem lokalnych tradycji ludowo-folklorystycznych, pielęgnujących tożsamość regionu radomskiego w tym gminy Przytyk. Szczególną zasługę w kultywowaniu tych tradycji ma zespół „Wrzosowianki” z Wrzosowa ubogacający swymi występami różnego rodzaju imprezy kulturalne. Przedstawiając w tym bogaty repertuar ludowych pieśni i przyśpiewek, a jednocześnie prezentujący ludowe stroje nawiązujące do ubioru grup etnograficznych.

5.11. Miejsca Pamięci Narodowej.

Zgodnie z art. 6 ust. 1 pkt 1h ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187) podlegają miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Miejscem Pamięci Narodowej może być:

1/ grób lub cmentarz wojenny

2/ nieruchomość lub obiekt budowlany albo jego pozostałości, upamiętniające postaci lub wydarzenia znaczące dla Narodu i Państwa Polskiego, a w szczególności pomnik, krzyż przydrożny, kapliczka, kopiec;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

3) inny obiekt lub przedmiot związany z wydarzeniami lub postaciami znaczącymi dla dziedzictwa Narodu i Państwa Polskiego, a w szczególności tablica pamiątkowa.

Rada do Spraw Muzeów i Miejsc Pamięci Narodowej działa na podstawie art. 7 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2017 r. poz. 972).

Rada do Spraw Muzeów i Miejsc Pamięci Narodowej jest organem opiniodawczo-doradczym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w sprawach zarządzania, finansowania oraz polityki kulturalnej w zakresie muzealnictwa oraz spraw związanych z miejscami pamięci narodowej, w tym pomnikami zagłady.

Wojewoda wydaje zezwolenie na remonty i stawienie nowych nagrobków na grobach wojennych w trybie art. 5 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. 2017, poz. 681).

Na terenie Gminy Przytyk znajdują się niżej wymienione Miejsca Pamięci Narodowej:

1. Młódnice, tablica, 1994, obiekt powstał w 50 rocznicę zamordowania żołnierzy AK przez wojska niemieckie w czasie II wojny światowej
2. Oblas: płyta w miejscu egzekucji 12 Polaków;
3. Stefanów, pomnik, 1964, obiekt powstał w 20-stą rocznicę zamordowania żołnierzy polskich przez hitlerowskiego okupanta w latach 1940- 44
4. Wrzos, cmentarz parafialny, dwie mogiły zbiorowe poległych w Powstaniu Styczniowym 1863 pod Wirem- **wpisane do rejestru zabytków pod nr rej. 168/B/97 z dnia 08.09.1997.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Mogiły Powstańców Styczniowych poległych w bitwie pod Wirem spoczywających na cmentarzu parafialnym w miejscowości Wrzos w gm. Przytyk. <http://przytyk.pl>

5.12. Gminna Ewidencja Zabytków dla Gminy Przytyk.

Zgodnie z art. 21 w/w ustawy podstawą opracowania programu opieki nad zabytkami jest gminna ewidencja zabytków. Według rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r., nr 113, poz. 661) GEZ jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy. Karta ewidencyjna zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania, zwięzły opis cech i wartości kulturowych oraz wskazanie właściciela i posiadacza zabytku.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIERUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa	2. Czas powstania		4. Adres
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym			
			5. Przynależność administracyjna
			województwo
			powiat
			gmina
			6. Formy ochrony
			7. Opracowanie karty adresowej (autor, data i podpis)

Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków.

Na podstawie nowelizacji ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. (Dz. U. 2010 r. nr 75 poz. 474), która weszła w życie 5 czerwca 2010 r. (art. 7) określone zostały zabytki, które powinny znaleźć się w gminnej ewidencji zabytków.

Są to zabytki nieruchome:

- wpisane do rejestru zabytków,
- znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- zabytki nieruchome wyznaczone przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Zweryfikowana gminna ewidencja zabytków nie jest zamknięta i może być zwiększana zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W celu przeprowadzenia prac remontowych, wymagających pozwolenia na budowę (przebudowa dachu, rozbudowa budynku) przy zabytku znajdującym się w Gminnej Ewidencji Zabytków należy wystąpić z wnioskiem do Starostwa Powiatowego w Radomiu. Pozwolenie na budowę zostanie wydane po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. W przypadku prac nie wymagających pozwolenia na budowę właściciel zabytku gminnego zgłasza prace do starostwa powiatowego, które zostają zaopiniowane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Gminna ewidencja zabytków nie jest zamkniętym dokumentem. Po zaopiniowaniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków może zostać włączony lub wyłączony z gminnej ewidencji zabytków.

6. STAN ZACHOWANIA I ZAGOSPODAROWANIA ZABYTEKÓW ORAZ RODZAJE ZAGROŻEŃ.

Stan zabytków wpisanych do rejestru zabytków nie uległ zasadniczym zmianom od 2013 r.

- W złym stanie pozostaje dwór w Oblasie. W 2014 r. zostały wykonane rynny i rury spustowe z PCV .
- Park w we Wrzeszczowie wymaga przeprowadzenia prac pielęgnacyjnych.
- W niedostatecznym stanie są nagrobki dawnych włościan na cmentarzach w Przytyku i Wrzosie (nagrobki prywatne lub nie posiadające opiekunów-właścicieli). Wymagają przeprowadzenia prac zabezpieczających i konserwatorskich.
- W złym stanie znajdują się macewy na cmentarzu żydowskim w Przytyku. W pierwszej kolejności konieczne jest uporządkowanie terenu kirkutu.

7. REALIZACJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2013-2016.

W ostatnich latach w gminie Przytyk przeprowadzono wiele działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków jak i wypromowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego:

- w 2014 r. zostały wpisane do rejestru zabytków województwa mazowieckiego:
 - cmentarz parafialny w Przytyku (stara część), XIX w.
 - cmentarz parafialny we Wrzosie (stara część),
 - park dworski w Oblasie, XIX w.
- Uchwalenie w 2016 r. przez Radę Gminy w Przytyku Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Przytyk
- Uchwalenie w 2016 r. przez Radę Gminy w Przytyku miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obrębów geodezyjnych Przytyk, Podgajek Wschodni i Podgajek zachodni.
- Podjęcie przez Parafię p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Przytyku działań zmierzających do odnowienia kościoła parafialnego w ramach projektu: „Wzgórze Podlodowskich i Kochanowskich. Początki Parlamentaryzmu Polskiego”.
- Podjęcie przez Parafię p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Przytyku działań zmierzających do przeprowadzenia konserwacji Malowidła ściennego w prezbiterium kościoła parafialnego „Znalezienie Krzyża Świętego”
- Podjęcie przez Parafię p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Przytyku działań zmierzających do przeprowadzenia konserwacji nagrobka Ignacego Dzianotta z 1824 r. oraz krzyża kamiennego z 1865 r., zlokalizowanych przy kościele parafialnym.
- Podjęcie przez Parafię p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Przytyku działań zmierzających do przeprowadzenia konserwacji trzech płyt nagrobnych poświęconych są m.in. Katarzynie Białaczowskiej żonie

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Wawrzyńca Podlódowskiego, oraz Lupie Podlódowskiemu, teściowi poety Jana Kochanowskiego, zlokalizowanych na terenie cmentarza przykościelnego.

8. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ.

Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy oraz krajobrazu kulturowego gminy została wykonana w oparciu o wizje lokalne w terenie, przegląd dostępnej literatury oraz dokumentów gminnych, dokumentacji konserwatorskiej znajdującej się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków Delegatura w Radomiu i informacji uzyskanych w gminie.

Mocne Strony	Słabe Strony
Sąsiedztwo dużego miasta (Radomia), Brak większych zakładów produkcyjnych zanieczyszczających środowisko. Występowanie wielu szlaków turystycznych. Działalność Lokalnej grupy Działania „Razem dla Radomki” i innych organizacji społecznych. Różnorodność typów zabytków w gminnej ewidencji zabytków oraz innych nie objętych ochroną konserwatorską (obiekty przydrożne, kościoły, cmentarze, dwory, park, młyn). Znaczna liczba zabytków objęta ochroną prawną. Opieka społeczności lokalnych nad krzyżami i kapliczkami przydrożnymi. Organizowanie regionalnych i lokalnych imprez kulturalnych. Kultywowanie tradycji ludowych- niematerialnych (izba regionalna w Przytyku, muzyczne zespoły ludowe) Przygotowanie publikacji dot. historii gminy Przytyk. Wykorzystywanie zewnętrznych środków finansowych	Brak oznakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków (objętych ochroną prawną). Brak dotowania prac przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. Prowadzenie w niewystarczającym stopniu prac remontowych i konserwatorskich. Brak obiektów i obszarów chronionych prawnie. Brak zabytków o wartościach ponadregionalnych. Zmniejszająca się liczba turystów. Występowanie zabytków znajdujące się w złym stanie technicznym: dwór w Oblasie, nagrobki na cmentarzach we Wrzosie i Przytyku (prywatne lub nie posiadające opiekunów-właścicieli), park w Wrzeszczowie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

odnośnie prac przy zabytkach lub rozwoju infrastruktury turystycznej. Uchwalenie w 2016 r. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Przytyk, zawierającego zasady ochrony konserwatorskiej dla obiektów i obszarów zabytkowych. Opracowanie Strategii Rozwoju Gminy.	
---	--

Szanse	Zagrożenia
Podejmowanie działań administracyjnych na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków. Włączanie kolejnych zabytków do gminnej ewidencji zabytków. Zwiększenie ruchu turystycznego związanego z zabytkami, zlokalizowanymi na terenie gminy (głównie rowerowego). Możliwość ubiegania się o środki zewnętrzne na projekty związane z kulturą i turystyką. Inicjowanie lokalnych działań na rzecz opieki nad zabytkami. Dalszy wzrost świadomości kulturowej wśród mieszkańców gminy Przytyk. Zachowanie czystego środowiska przyrodniczego oraz wartościowego krajobrazu kulturowego gminy Przytyk. Podjęcie działań mających na celu objęcie ochroną prawną obszarów przyrodniczych. Wygospodarowanie większych środków na promocję gminy.	Postępująca degradacja części zabytków. Brak działań konserwatorskich (zabytkowe nagrobki, dwór w Oblasie.) Prowadzenie prac remontowych w sposób niezgodny ze standardami konserwatorskimi i budowlanymi (dot. głównie kapliczek przydrożnych). Występowanie zagrożeń zewnętrznych: pożary, powódzie. Niewystarczające działania dotyczące pozyskiwania środków na zachowanie dziedzictwa kulturowego. Brak środków finansowych własnych na realizację działań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.

9. Założenia Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2017-2020

Uwzględniając cele wymienione w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w wyniku dokonanej kompleksowej analizy stanu dziedzictwa kulturowego w Gminie Przytyk w oparciu o inne dokumenty strategiczne utworzone na poziomie gminy zostały sformułowane następujące priorytety w perspektywie wieloletniej, kierunki i działania w perspektywie 4- letniej.

Priorytet 1.	
Dokumentacja dziedzictwa kulturowego.	
Kierunki	Działania
1.Prowadzenie Gminnej Ewidencji Zabytków.	1.Włączanie do GEZ nowych obiektów zabytkowych, które zostaną uznane za wartościowe np. kapliczki, figury, krzyże przydrożne, obiekty architektury itp.
	2. Wyłączanie z GEZ w przypadku np. zniszczenia zabytku, utraty wartości zabytkowych i wydawanie stosownych uchwał w tych sprawach.
	3. Udostępnienie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków mieszkańcom gminy oraz tekstu Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.
2. Monitorowanie stanu zachowania obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz stanu prawnego dotyczącego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	4. Wyznaczenie osoby zajmującej się sprawami ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (znajomość przepisów prawa, współpraca z pracownikami urzędu konserwatorskiego, wiedza na temat zasobów zabytkowych gminy, itp.).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	5. Dokonywanie przeglądów obiektów z gminnej ewidencji zabytków z udziałem pracowników urzędu konserwatorskiego. Monitorowanie stanu technicznego dworu w Oblasie.
Priorytet 2 Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego.	
Kierunki	Działania
1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	1. Przygotowanie gminnego mechanizmu finansowego mającego na celu dofinansowanie prac przy zabytkach, będących własnością osób prywatnych, organizacji pozarządowych czy wspólnot, na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami/ np. na prace niezbędne do zahamowania postępującej degradacji obiektu zabytkowego.
	2. Podjęcie działań administracyjnych mających na celu zachowanie drewnianego młyna we Wrzosie, jako jedynego obiektu tego typu na terenie gminy.
	3. Uporządkowanie kirkutu w Przytyku we współpracy z właścicielem terenu.
	4. Bieżąca opieka nad miejscami pamięci narodowej.
2. Ochrona wartości przestrzennych	5. Realizacja zapisów w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i studium uwarunkowań przestrzennych i kierunków rozwoju dla miejscowości Przytyk.
	6. Ochrona widokowa zespołu sakralnego kościoła p.w. św. Przytyku.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	7. Uporządkowanie przestrzeni małomiasteczkowej Przytyka w zakresie umieszczania reklam i szyldów.
Priorytet 3 Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego.	
Kierunki	Działania
1. Promowanie dziedzictwa kulturowego gminy.	1. Wspieranie działań mających na celu zachowanie tradycji ludowych i obrzędów/ dziedzictwa niematerialnego/
	2. Podniesienie rangi najważniejszych imprez kulturalnych w gminie.
	3. Dalsze funkcjonowanie izby regionalnej w Przytyku.
2. Edukacja w zakresie wiedzy o dziedzictwie kulturowym gminy.	4. Wspieranie istniejących i powstających organizacji społecznych, ukierunkowanych na opiekę nad pamiątkami historii, zdobywanie wiedzy historycznej i dzielenie się nią społeczności lokalnej.
	5. Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.
3. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby turystyczne.	6. Oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków- znakiem: obiekt chroniony prawnie - we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Radomiu.
	7. Propagowanie miejsc historycznych i zabytków związanych z Janem Kochanowskim.

10. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd Gminy Przytyk. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez szereg działań władz gminy jak również jednostek podległych i współpracujących zmierzających do osiągnięcia określonych w przedmiotowym dokumencie celów. Program jest skierowany przede wszystkim do społeczności lokalnej dzięki akceptacji i współpracy której realizacja programowych celów będzie mogła mieć szanse powodzenia i w konsekwencji ma jej przynieść wymierne korzyści.

W celu realizacji niniejszego programu opieki nad zabytkami dla Gminy Przytyk wykorzystane zostaną następujące kategorie instrumentów: instrumenty prawne, instrumenty finansowe, instrumenty społeczne, instrumenty koordynacji, instrumenty kontrolne.

Instrumenty prawne

- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- dokumenty wydawane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego,
- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- uchwały rady gminy.

Instrumenty finansowe

- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania,
- zachęty finansowe,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy UE,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami.

Instrumenty społeczne

- edukacja z zakresu dziedzictwa kulturowego,
- informacja,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- współpraca z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej subregionalnej polityki.

Instrumenty koordynacji

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- programy ochrony środowiska,
- programy prac konserwatorskich,
- studia i analizy, koncepcje,
- plany rewitalizacji,
- umowy i porozumienia,
- kontrakty,
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
- współpraca z diecezją radomską w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami sakralnymi.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Instrumenty kontrolne

- aktualizacja bazy danych dotyczących stanów zachowania obiektów zabytkowych (w ramach ewidencji zabytków),
- monitoring stanu dziedzictwa kulturowego,
- monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego.

11. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Zgodnie z zapisami Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Sprawozdanie to ma być przedstawione Radzie Gminy.

W celu dokonania oceny gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk niezbędne jest prowadzenie monitoringu działań podejmowanych dla realizacji poszczególnych działań określonych w tym programie.

12. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku (wpisanego do rejestru zabytków) wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy tym zabytku (art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)

Jednocześnie w/w ustawa wskazuje na możliwość pozyskania środków zewnętrznych w formie dotacji celowej z budżetu państwa na dofinansowanie prac prowadzonych przy zabytkach (art. 74):

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego ze środków finansowych z części budżetu państwa „Kultura i Ochrona Dziedzictwa Narodowego. Priorytet 1: „Ochrona zabytków” Można starać się o przyznanie środków finansowych na następujące zadania: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania; prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
- wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda. Pozyskane fundusze można wykorzystać na: - ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego; zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego); - konserwację i rewaloryzację zabytków; - zabezpieczenie zabytków przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych; - udostępnianie zabytków na cele publiczne.

Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2005 r., Nr 112, poz. 940) oraz rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 lipca 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2013 r., poz. 784),

Inne źródła dofinansowania projektów związanych z pracami przy zabytkach oraz projektów pośrednio związanych z ochroną dziedzictwa to:

- Środki z Funduszy Europejskich, dystrybuowane na poziomie krajowym;
- Środki z Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowane na poziomie województw;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- Środki z Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej
- Środki wojewódzkie, przyznawane przez marszałków województw - zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- **Środki własne gminy- zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.**

Informacje na temat zasad i kryteriów dotyczących możliwości pozyskania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na następujących stronach internetowych: Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach:

- Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków www.mw kz.pl (dotacje)
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego” www.mkidn.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” www.mkidn.gov.pl

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- Ochrona zabytków
- Wspieranie działań muzealnych
- Kultura ludowa i tradycyjna
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą
- Ochrona zabytków archeologicznych
- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego
- Miejsca Pamięci Narodowej

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Rozwój Infrastruktury Kultury” **www.mkidn.gov.pl**
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i Środowisko 2014-2020” w obszarze: *Ochrona Dziedzictwa Kulturowego i Rozwój Zasobów Kultury*. **www.pois.gov.pl**
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” – **www.rpo.mazowia.gov.pl**
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” – www.fundusznngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym - www.partnerstwowpublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php
- Informacje o udzielaniu dotacji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, m.in. dla powiatów i gmin ze środków Województwa Mazowieckiego - www.mazovia.pl
- **Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w latach 2014- 2020 (Rozwój i Odnowa Wsi) - www.minrol.gov.pl**
- **Informacje dotyczące możliwości pozyskania środków finansowych w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich - www.ksow.pl.**

Informacje o dotacjach na zabytki znajdujących się w GEZ można uzyskać w Lokalnej Grupie Działania „Razem dla Radomki”.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Strategicznym celem programu jest wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski oraz wspieranie działań mających na celu trwałe upamiętnienie tych wydarzeń, zwiększenie wiedzy o historii naszego kraju, zwłaszcza o jej najtrudniejszych i najbardziej skomplikowanych aspektach, i dzięki temu wzmocnienie świadomości obywatelskiej i postaw patriotycznych.

W ramach programu mogą być finansowane m. in. remonty obiektów grobownictwa wojennego (szczegółowy zakres kwalifikujących się zadań oraz limity finansowe warunkujące uzyskanie dofinansowania określa załącznik nr 1 do Programu).

O dofinansowanie w ramach programu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury niebędące muzeami w rozumieniu ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. 2012, poz. 987)2;
- 2) organizacje pozarządowe;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego;
- 4) uczelnie publiczne i uczelnie niepubliczne;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

Podstawowa literatura

- 1/ Ks. J. Wiśniewski, dekanat radomski, Radom 1911
- 2/ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, Warszawa 1880-1902,.
- 3/ Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, T. III, woj. Kieleckie, z.10, pow. radomski, Warszawa 1961
- 4/ Encyklopedia Przytyka: Przytyk i okolice, re. E. Bocheńska, Przytyk 2011
- 5/ S. Rosiński, Przytyk Parafia i gmina w prasie XIX- wiecznej, Przytyk 2011
- 6/ J. Gajewska, Gmina Przytyk, Radom 2006
- 7/ Wizytacja generalna kościoła farnego w Przytyku z 1791 r., Radom 1998
- 8/ G. Sado, Gmina Przytyk dzieje samorządu i administracji: 1809- 1990
- 9/ A. Nierychlewska, Budownictwo obronne w powiecie radomskim w okresie od XIII do XVIII wieku, Radom 2002
- 10/ Radomskie – alfabet wykopalisk, Radom 1994

Ważniejsze strony internetowe

www.przytyk.pl

www.ziemiaprzytycka.pl

www.sztetl.org.pl

www.zameczek.info

www.razemdlaradomki.pl

www.radomka.pl

www.kirkuty.xip.pl/przytyk.htm

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Dokumentacja konserwatorska dotycząca poszczególnych zabytków znajduje się w Archiwum Zakładowym Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Warszawie Delegatura w Radomiu.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

Załącznik nr 1

Wykaz Gminnej Ewidencji Zabytków dla Gminy Przytyk (po weryfikacji terenowej w 2017 r.)

GEZ Lp.	Miejscowość	Obiekt , czas powstania	Uwagi
1	Glinice	Kaplica kubaturowa, 1863 r.	W centrum wsi
2	Goszczewice	Kapliczka murowana , 1918 r.	Obok domu nr 39
3	Jabłonna	Dom drewniany, 1900r.,	Jabłonna 36
4	Oblas	Dwór murowany, XIX-XX w.,	Wpisany do rejestru zabytków nr rej. 135/A/82
5	Oblas	Park dworski	
6	Oblas	Spichlerz, XIX w.	Wpisany do rejestru zabytków nr rej. 135/A/82
7	Przytyk	Układ urbanistyczny obejmujący Rynek, ul. Zachęta, Warszawską, ul. Kościelną wraz działkami przylegającymi do tych	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

		ulic oraz teren przykościelny XIII- XX w.	
8	Przytyk	Kapliczka murowana, początek XX w.	ul. Targowa, obok nr 19
9	Przytyk	Plebania murowana, lata 30-te XX w.	ul. Zachęta 30
10	Przytyk	Kościół parafialny, 1930r.-1936r.,	
11	Przytyk	Cmentarz parafialny, 1 poł. XIX w.	ul. Mickiewicza
12	Przytyk	Cmentarz żydowski (Kirkut)	Przy drodze Przytyk-Radom
13	Przytyk	Figura Matki Boskiej, 1887 r.,	Przy kościele parafialnym
14	Przytyk	Krzyż na cokole, 1865 r.	Przy kościele parafialnym wpisany do rejestru zabytków nr rej. 113/B/95
15	Wrzeszczów	Dwór, 1714 r., 1914 r.	
16	Wrzeszczów	Park dworski, XIX w.	
17	Wrzeszczów	Kościół parafialny, 1707-1716 r.,	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

18	Wrzeszczów	Dzwonnica przy kościele, XVIII-XIX w.	
19	Wrzeszczów	Plebania, lata 50-XX w.	
20	Wrzeszczów	Krzyż przy kościele, 1854r.,	
21	Wrzeszczów	Ogrodzenie kościoła, pocz. XX w.,	
22	Wrzeszczów	Kaplica cmentarna, 1828 r.,	
23	Wrzeszczów	Cmentarz parafialny, XIX w.	
24	Wrzos	Kościół parafialny 1420r., 1905r.	
25	Wrzos	Brama kościelna, pocz. XX w.	
26	Wrzos	Kaplica cmentarna,	Na cmentarzu parafialnym
27	Wrzos	Cmentarz parafialny, XIX w.	
28	Wrzos	Młyn wodno-elektryczny, 1917 r.	
29	Wrzos	Dom drewniany, 1914 r.,	Wrzos 1
30	Zameczek	Dwór murowany, poł. XX w.,	
31	Zameczek	Park dworski, poł. XIX w.	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

**Zabytki włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków w trakcie aktualizacji
Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2018 – 2021**

1	Dęba	Krzyż na cokole I ćw. XX w.	Przy drodze wojewódzkiej nr 740 Wrzeszczów- Potworów
2	Glinice	Krzyż na cokole 1913 r.	Na skrzyżowaniu dróg
3	Krzyszkowice	Figura św. Jana Nepomucena 1793 r.	Przy drodze Krzyszkowice- Jarosławice
4	Wrzeszczów	Figura Matki Boskiej 1904 r.	Przy drodze wojewódzkiej nr 740 Wrzeszczów- Potworów
5	Wrzos	Krzyż na cokole, kamienny, 1913 r.	W centrum miejscowości

Załącznik nr 2

Stanowiska archeologiczne zlokalizowane w obrębie Gminy Przytyk (na podstawie weryfikacji terenowej przeprowadzonej w ramach Gminnej Ewidencji Zabytków i Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 dla Gminy Przytyk).

L.p.	Miejscowość	Numer stanowiska w obrębie miejscowości	Obszar AZP i numer stanowiska archeologicznego w obrębie obszaru	Funkcja	Chronologia
L.p.	Miejscowość	Numer stanowiska w obrębie miejscowości	Obszar AZP i numer stanowiska archeologicznego w obrębie obszaru	Funkcja	Chronologia
1.	Borki	1	AZP 72-66/8	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	okres neolitu Kultura przeworska okres rzymski okres nowożytny (XVII-XVIIIw.)
2.					Kultura przeworska

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Borki	2	AZP 72-66/9	osada osada wiejska	późny okres lateński wczesny okres lateński okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
3.	Borki	3	AZP 72-696/10	obozowisko osada jagodoworczą	epoka brązu okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
4.	Borki	4	AZP 66-69/2	śląd osadnictwa osada jagodoworczą	Kultura łużycka (Halsztadt C-D) Kultura Polska Okres nowożytny (XVI-XVII w.)
5.	Borki	5	AZP 72-66/12	znalezisko lużne osada	Kultura pucharów lejkowatych okres neolitu Kultura trzciniecka II okres epoki brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

6.	Borki	6	AZP 72-66/13	ślad osadnictwa	okres starożytny
7.	Borki	7	AZP 72-66/16	ślad osadnictwa	Kultura grobów kloszowych Halsztad D
8.	Borki	8	AZP 72-66/17	znalezisko luźne	okres starożytny
9.	Borki	9	AZP 72-66/18	znalezisko luźne	epoka kamienia

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

10	Borowiec	1	AZP 73-66/6	śląd osadnictwa osada osada jednodworcza	wczesna epoka brązu Kultura łużycka, Kultura grobów podkoszowych wczesny okres lateński okres nowożytny (XVI- XVII w.)
11.	Borowiec	2	AZP 68-69/9	śląd osadnictwa	Okres starożytny
12.	Czarna Niwa	1	AZP 73-65/59	śląd osadnictwa	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
13.	Dębowica	1	AZP 73-65/60	śląd osadnictwa	okres mezolitu okres neolitu
14.					

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Domaniów	3	AZP 73-65/27	obozowisko	okres pradziejowy
15.	Domaniów	4	AZP 73-65/29	osada	Kultura łużycka Halsztadt
16.	Domaniów	6	AZP 73-65/33	osada wiejska	Kultura Polska (XIII-XV w.)
17.	Domaniów	7	AZP 73-65/35	osada wiejska	Kultura Polska (XIV- XVII w.)
18.	Domaniów	8	AZP 73-65/36	osada wiejska	Kultura Polska (XIV- XVI w.)
19.	Domaniów	9	AZP 73-65/37	osada wiejska	Kultura Polska (XIV- XVII w.)
20.	Domaniów	10	AZP 73-65/31	osad	okres pradziejowy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

21.	Domaniów	11	AZP 73-65/32	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVIII w.)
22.	Domaniów	13	AZP 73-64/32	ślad osadnictwa	epoka brązu
23.	Domaniów	14	AZP 73-65/42	ślad osadnictwa osada	epoka kamienia Kultura grobów kloszowych Halsztadt/ Wczesny okres rzymski
24.	Domaniów	15	AZP 73-65/40	ślad osadnictwa	Kultura Polska (XVI-XVIII w.)
25.	Domaniów	16	AZP 73-65/41	osada	Kultura łużycka, epoka brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

26.	Domaniów	18	AZP 73-65/26	osada	Kultura grobów kloszowych Halsztadt/Wczesny okres lateński
27	Domaniów	19	AZP 73-65/30	obozowisko	okres pradziejowy
28.	Domaniów- Jatki	1	AZP 73-65/39	obozowisko osada wiejska	Kultura grobów kloszowych Halsztadt/ Wczesny okres lateński Kultura Polska (XIV-XVIw.)
29.	Domaniów – Jatki	17	AZP 73-65/38	osada wiejska	Kultura Polska (XIII -XVIw.)
30.				śląd osadnictwa	okres starożytny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Glinice	1	AZP 72-65/16	osada wiejska	Kultura Polska (XV –XVII w.)
31.	Goszczewice	1	AZP 73-64/5	grodzisko stożkowane dwór na kopcu	Kultura Polska (XIV –XV w.) Kultura Polska (XVI –XVII w.)
32.	Goszczewice	2	AZP 73-64/2	śląd osadnictwa osada wiejska	Kultura przeworska okres rzymski Kultura Polska (XIII –XVI w.)
33.	Goszczewice	3	AZP 66-70/24	osada	Kultura Prapolska Kultura Polska (XII-XIV w.)
34.				śląd osadnictwa	Epineolit,wczesna epoka brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Goszczewice	4	AZP 73-64/3	osada wiejska	Kultura Polska (XIV-XV w.)
35.	Goszczewice	5	AZP 73-64/4	osada przydworska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
36.	Goszczewice	6	AZP 73-64/6	obozowisko? ślad osadnictwa	Kultura grobów podkoszowych Halsztadt/Wczesny okres lateński Kultura Polska (XIV-XVI w.)
37.	Goszczewice	7	AZP 73-64/7	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	Kultura łużycka schyłek epoki brązu Kultura Polska (XIV-XVI w.)
38.	Goszczewice	8	AZP 73-64/8	ślad osadnictwa	Kultura Polska (XV-XVI w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

39.	Goszczewice	9	AZP 73-64/9	śląd osadnictwa osada jednodworcza	Kultura łużycka schyłek epoki brązu okres nowożytny (XVI-XVII)w
40.	Goszczewice	10	AZP 73-64/10	Osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
41.	Goszczewice	11	AZP 73-64/27	osada wiejska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
42.	Jabłonna	1	AZP 73-65/61	osada osada jednodworcza	okres prądziejowy okres nowożytny (XVI-XVII w.)
43.	Kaszowska Wola	1	AZP 72-65/9	osada wiejska	Kultura Polska (XV- XVII w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

44.	Kaszowska Wola	2	AZP 72-65/10	śląd osadnictwa osada wiejska	epoka brązu Kultura Polska (XVI- XVII w.)
45.	Kobrówka	1	AZP 72-66/5	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada	epoka kamienia Kultura pucharów lejkowatych okres neolitu Kultura przeworska okres rzymski
46.	Kobrówka	2	AZP 72-66/6	osada	Kultura przeworska, okres rzymski
47.	Kobrówka	3	AZP 72-66/7	osada osada jednodworcza	Kultura przeworska okres rzymski Kultura Polska (XVI- XVII w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

48.	Kolonia Potkanna	1	AZP 73-64/28	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
49.	Kresy	1	AZP 73-64/25	śląd osadnictwa	Kultura grobów podkoszowych Halsztadt/ wczesny okres lateński
50.	Kresy	2	AZP 73-64/26	śląd osadnictwa	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
51.	Młódnice	4	AZP 73-65/49	obozowisko	Kultura pucharów lejkowatych okres neolitu
52.	Młódnice	5	AZP 73-65/48	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia Kultura grobów kloszowych Halsztadt/ Wczesny okres lateński
53.	Młódnice	8	AZP 73-65/45	obozowisko	Kultura przeworska, okres rzymski

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

54.	Młódnice- G.Czubatka	6	AZP 73-65/47	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia Kultura łużycka epoka brązu/Halsztadt
55.	Młódnice G.Czubatka	7	AZP 66-69/46	osada	Kultura łużycka epoka brązu/Halsztadt
56.	Młódniczki	1	AZP 73-65/43	obozowisko	epoka brązu
57.	Młódniczki	2	AZP 73-65/44	obozowisko	Kultura grobów kloszowych Halsztadt/ wczesny okres lateński
58.	Ostrołęka	1	AZP 73-64/33	śląd osadnictwa	okres neolitu
59.	Ostrołęka	2	AZP 73-64/34	osada jednodworcza	Kultura Polska (XIV- XVI w.)
60.	Podgajek	1	AZP 72-65/13	osada	Kultura Polska (XVI-

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Wschodni			wiejska	XVII w.)
61.	Podgajek Wschodni	2	AZP 73-65/5	obozowisko osada	epoka kamienia epoka brązu okres wczesnego średniowiecza (X-XIII w.)
62.	Podgajek Wschodni	3	AZP 73-65/6	osada jednodworcza	Kultura Polska XV-XVII w.
63.	Podgajek Wschodni	4	AZP 73-65/7	ślad osadnictwa osada osada wiejska	wczesna epoka brązu wczesne średniowiecze X-XIII w. Kultura Polska (XV-XVII w.)
64.	Potkanna	1	AZP 73-64/31	„Fortalicjum”	Kultura Polska (XIV- XVII w.)
65.				osada	Kultura grobów podkoszowych Halsztadt/ wczesny okres rzymski

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Potkanna	2	AZP 73-64/30	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
66.	Potkanna	3	AZP 73-65/23	obozowisko osada	Eneolit-wczesna epoka brązu Kultura grobów kloszowych Halsztadt/wczesny okres lateński
67.	Potkanna	4	AZP 73-65/24	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	Kultura grobów kloszowych Kultura Polska (XVII-XVIII w.)
68.	Potkanna	5	AZP 73-64/29	obozowisko osada wiejska	Epineolit-wczesna epoka brązu Kultura Polska (XV-XVII w.)
69.	Potkanna- Feliksów	1	AZP 73-65/25	Osada jednodworcza	Kultura Polska (XVII-XVIII w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

70.	Przytyk	1	AZP 73-65/12	osada wiejska	Kultura Polska (XV-XVII w.)
71.	Przytyk- Piaski	1	AZP 73-65/1	ślad osadnictwa osada wiejska	okres neolitu Kultura Polska (XVII-XVIII w.)
72.	Przytyk- Piaski	2	AZP 73-65/2	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
73.	Przytyk- Piaski	3	AZP 73-65/8	ślad osadnictwa osada	okres starożytny Kultura Polska (XIII-XIV w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

				osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
74.	Przytyk- Piaski	4	AZP 73-65/9	śląd osadnictwa osada wiejska	okres starożytny Kultura Polska (XV- XVII w.)
75.	Przytyk- Piaski	5	AZP 73-65/10	śląd osadnictwa osada jagodowicza	Kultura przeworska okres późno lateński Kultura Polska (XV- XVII w.)
76.	Przytyk- Piaski	6	AZP 73-65/11	obozowisko	Kultura pucharów lejkowatych okres neolitu
77.	Przytyk- Podgajek Zachodni	1	AZP 73-65/13	osada wiejska	Kultura Polska (XVI- XVII w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

78.	Przytyk- Podgajek Zachodni	2	AZP 73-65/14	Obozowisko osada wiejska	okres starożytny Kultura Polska (XVI-XVII w.)
79.	Słowików	1	AZP 73-65/15	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
80.	Słowików	2	AZP 73-65/16	śląd osadnictwa osada	okres neolitu Kultura przeworska Późny okres rzymski
81.	Słowików	3	AZP 73-65/17	śląd osadnictwa	Kultura łużycka Halsztad D
82.	Słowików	4	AZP 73-65/18	śląd osadnictwa	Kultura trzciniecka epoka brązu
83.	Słowików	5	AZP 73-65/19	śląd osadnictwa	okres starożytny
	Stary Młyn	1	AZP 73-65/51	cmentarzysko	epoka brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

				popielnicowe	(IV-V w.)
84.	Stary Młyn	3	AZP 73-65/50	śląd osadnictwa osada	epoka kamienia Kultura łużycka/ Kultura grobów podkoszowych Halsztad/wczesny okres rzymski
85.	Stefanów	1	AZP 73-66/34	osada wiejska	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
86.	Studzienice	1	AZP 72-65/11	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
87.	Studzienice	2	AZP 72-65/12	osada wiejska	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
88.					

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Studzienice	3	AZP 72-65/14	osada osada wiejska	Kultura łużycka epoka brązu Kultura Polska (XVI- XVII w.)
89.	Sukowska Wola	1	AZP 72-66/19	osada	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
90.	Suków	1	AZP 72-65/6	osada osada wiejska	Kultura przeworska okres rzymski Kultura Polska (XVI- XVII w.)
91.	Suków	2	AZP 72-65/7	osada wiejska	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
92.	Suków- Wola Sukowska	3	AZP 72-65/8	śląd osadnictwa śląd osadnictwa	Kultura łużycka epoka brązu Kultura Polska (XVI- XVII w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

93.	Wola Wrzeszczowska	1	AZP 72-64/24	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada jednodworcza	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XV w.) okres nowożytny
94.	Wrzeszczów	1	AZP 72-65/17	osada wiejska	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
95.	Wrzeszczów	2	AZP 72-65/18	osada wiejska	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
96.	Wrzeszczów	3	AZP 72-65/19	osada	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
97.	Wrzeszczów	4	AZP 72-64/10	śląd osadnictwa	późne średniowiecze (XIV w.)
98.				śląd	wczesne średniowiecze (XII-XIII

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Wrzeszczów	5	AZP 72-64/14	osadnictwa osada jednodworcza	w.) okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
99.	Wrzeszczów	6	AZP 72-64/15	osada jednodworcza	okres nowożytny (XVI-XVIII w.)
100 .	Wrzeszczów	7	AZP 72-64/18	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka kamienia wczesne średniowiecze (XIII w.) późne średniowiecze (XV w.) okres nowożytny (XVI- XVIII w.)
101 .	Wrzos	1	AZP 73-65/20	śląd osadnictwa	Kultura łużycka epoka brązu Kultura Polska

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

				osada wiejska	(XVI-XVII w.)
102 .	Wrzos	2	AZP 73-65/21	obozowisko	okres starożytny
103 .	Wrzos	3	AZP 73-65/22	osada ślad osadnictwa	Kultura grobów kloszowych Kultura Polska (XVII-XVIII w.)
104 .	Wrzos	4	AZP 73-64/23	osada wiejska	Kultura Polska (XVI-XVII w.)
105 .	Wrzos	5	AZP 73-64/24	osada wiejska	Kultura Polska (XIII-XVII w.)
106 .	Wrzos	6	AZP 72-64/3	ślad osadnictwa	okres starożytny
107 .	Wygnanów	1	AZP 72-64/4	ślad osadnictwa ślad osadnictwa ślad osadnictwa	epoka kamienia- epoka brązu Kultura łużycka epoka brązu p. średniow. Okres nowożytny (XV-XVI)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

					w.)
108 .	Wygnanów	2	AZP 72-64/5	osada osada	Kultura łużycka kultura grobów kloszowych epoka brązu /wczesna epoka żelaza okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
109 .	Wygnanów	3	AZP 72-64/6	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	okres neolitu okres starożytny wczesne średniowiecze późne średniowiecze okres nowożytny (XVI w.)
110 .				śląd osadnictwa	epoka brązu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Wygnanów	4	AZP 72-64/7	osada ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze okres nowożytny (XVI-XVII w.)
111 .	Wygnanów	5	AZP 72-64/8	ślad osadnictwa ślad osadnictwa	Kultura przeworska okres rzymski okres nowożytny (XVI w.)
112 .	Wygnanów	6	AZP 72-64/9	osada	wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
113 .	Wygnanów	7	AZP 72-64/11	osada	Kultura łużycka epoka brązu/wczesna epoka żelaza
114 .	Wygnanów	8	72-64/12	osada ślad osadnictwa	okres neolitu okres nowożytny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

115	Wygnanów	9	72-64/13	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	Kultura amfor kulistych okres neolitu wczesne średniowiecze (X-XI w.) okres nowożytny (XVI w.)
116	Wygnanów	10	72-64/16	osada	Kultura łużycka- późna epoka brązu wczesna epoka żelaza
117	Wygnanów	11	72-64/17	śląd osadnictwa śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa	epoka kamienia okres starożytny wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

				śląd osadnictwa	w.) okres nowożytny (XVI- XVII w.)
118 .	Wygnanów	12	72-64/19	śląd osadnictwa śląd osadnictwa śląd osadnictwa	epoka brązu późne średniowiecze okres nowożytny (XV- XVI w.)
119 .	Wygnanów	13	72-64/20	osada	wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) późne

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

				osada	średniowiecze okres nowożytny (XV-XVI w.)
120 .	Wygnanów	14	72-64/21	śląd osadnictwa osada śląd osadnictwa śląd osadnictwa	Kultura łużycka epoka brązu/wczesna epoka żelaza wczesne średniowiecze (XI-XII w.) późne średniowiecze (XIV-XV w.) okres nowożytny (XVII – XVIII w.)
121 .	Wygnanów	15	72-64/22	Śląd osadnictwa Śląd osadnictwa	epoka brązu późne średniowiecze (XV w.) okres nowożytny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

				Ślad osadnictwa	(XVII – XVIII w.)
122 .	Wygnanów	16	72-64/23	Ślad osadnictwa	epoka kamienia
123 .	Zameczek	1	72-65/1	dwór	Kultura Polska (XV-XVI w.)
124 .	Zameczek	2	72-65/2	osada otwarta	Kultura Polska (XIII-XIV w.)
125 .	Zameczek	3	72-65/3	osada osada osada osada	Kultura pucharów lejkowatych-neolit Kultura łużycka epoka brązu Halsztadt D Kultura przeworska okres rzymski Kultura Polska (XIV-XVII w.)
126 .	Zameczek	4	72-65/4	osada	Kultura Polska (XIV-XV w.)
127 .	Zameczek	5	72-65/5	osada	Kultura grobów kloszowych

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

					okres lateński
128 .	Zameczek	6	72-66/2	osada osada jednodworcza	Kultura grobów kloszowych Halsztadt D wczesny okres lateński Kultura Polska (XVI- XVII w.)
129 .	Zameczek	7	72-66/3	osada	Kultura przeworska okres rzymski
130 .	Zameczek	8	72-66/4	śląd osadnictwa osada	epoka brązu Kultura przeworska okres rzymski
131 .	Zameczek	9	73-65/3	śląd osadnictwa osada osada wiejska	okres neolitu epoka brązu Kultura Polska (XIV- XVI w.)
132 .				osada	wczesne średniowiecze (VII-X w.)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Przytyk na lata 2018-2021

	Zameczek	10	73-65/4	śląd osadnictwa	Kultura Polska (XVI- XVII w.)
133 .	Żerdź	1	72-65/15	osada wiejska	Kultura Polska (XV- XVII w.)